

Stalkning i Sverige

Omfattning och åtgärder

RAPPORT 2006:3

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos
Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm. Telefon 08-690 91 90,
fax 08-690 91 91, e-post order.fritzes@nj.se

Produktion:

Brottsförebyggande rådet, Information och förlag,
Box 1386, 111 93 Stockholm. Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75,
e-post info@bra.se

Brå på Internet www.bra.se

ISSN 1100-6676, ISBN 91-38-32255-2

Författare: Anna Mia Dovelius, Stina Holmberg och Jonas Öberg

Omslag: Britton & Britton

Tryck: Edita Norstedts 2006

© Brottsförebyggande rådet 2006

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING OCH BEDÖMNING	6
Brå:s bedömning	10
INLEDNING	19
UTLÄNDSKA STUDIER	22
Två större studier med representativt urval	22
Stalkare på rättspsykiatriska kliniker	26
En generell beskrivning av vad som kan utmärka stalkare	28
OMFATTNINGEN AV STALKNING I SVERIGE	29
Beräkning av stalkningens omfattning i hela befolkningen	39
Stalkning mot vissa yrkesgrupper	40
Stalkning mot kända personer	44
Besöksförbud som indikation på stalkning	46
LAGSTIFTNING OCH RÄTTSTILLÄMPNING UTOMLANDS	48
Lagstiftning mot stalkning	48
Rättstillämpning i England och Wales	51
Rättstillämpning i USA	54
LAGSTIFTNING OCH RÄTTSTILLÄMPNING I SVERIGE	55
Lagstiftningen	55
Justitieutskottets betänkande	57
Några praktikers synpunkter på lagstiftning och rättstillämpning	59
Stalkningsprojekt vid polisen i Kalmar	61
REFERENSER	62
BILAGOR	64
Bilaga 1. Urvalsförfarandet i intervjuundersökningen	64
Bilaga 2. Frågeformulär i intervjuundersökningen	66
Bilaga 3. Tabeller om stalkning i Sverige	69
Bilaga 4. Djupintervjuer	71
ENGLISH SUMMARY	80

Förord

Att det finns människor som blir upprepat trakasserade eller förföljda av någon som hotar dem, gör ovälkomna besök, ringer upprepade gånger på telefon och skickar brev eller e-post med kränkande innehåll har blivit allt mer uppmärksammat under de senaste åren. Företeelsen benämns ibland stalkning, från engelskans stalking. För att få en bättre bild av hur vanligt det är att personer utsätts för stalkning och vad som kan göras för att förebygga och motverka sådana trakasserier och förföljelser, har regeringen givit Brå i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag avseende stalkning. Med denna studie avrapporteras uppdraget.

Rapporten har skrivits av Anna Mia Dovelius och Jonas Öberg, bägge utredare vid Brå samt Stina Holmberg, enhetschef. Värdefulla synpunkter har lämnats av en samrådsgrupp bestående av Gudrun Nordborg, informationschef, Brottsoffermyndigheten, Martin Grann, chef för Centrum för våldsprevention Karolinska institutet, Monica Nebelius, utredningssekreterare, Kommittén för utredning av våld och hot mot förtroendevalda, Bo Hägglund, kriminalkommissarie, Rikspolisstyrelsen, och Helena Silfverhielm, medicinalråd, Socialstyrelsen.

Stockholm i februari 2006

Jan Andersson
Generaldirektör

Stina Holmberg
Enhetschef

Sammanfattning och bedömning

I juni 2005 fick Brå i uppdrag av regeringen att ta fram ett kunskapsunderlag avseende stalkning, det vill säga att någon upprepade gånger trakasseras av samma person.¹ I uppdraget ingår att beskriva företeelsen och dess omfattning samt lämna förslag till åtgärder i syfte att förebygga och motverka förföljelse av detta slag.

Med denna rapport avrapporteras uppdraget.

TVÅ STÖRRE UTLÄNDSKA STUDIER

Det finns hitintills två större omfattningsstudier på området, en från USA och en från England och Wales. Den amerikanska studien genomfördes under åren 1995–1996 och visade att fem procent av befolkningen hade utsatts för stalkning någon gång i livet². Den definition av stalkning som användes i studien hade som utgångspunkt att den drabbade skulle ha trakasserats av samma person vid minst två tillfällen och blivit mycket skrämmd eller rädd för att utsättas för fysiskt våld.

Den engelska studien är från år 1998³. Den visade att tolv procent av befolkningen någon gång i livet utsatts för ”upprepad och oönskad uppmärksamhet”. Den större andelen som utsatts för stalkning i denna studie förklaras av att en mycket vidare definition använts.

I den amerikanska studien var närmare 80 procent av offren kvinnor, i den engelska två tredjedelar.

Vidare visade den amerikanska studien att majoriteten av offren hade haft en relation till eller på annat sätt kände gärningspersonen. Nära 60 procent av de drabbade kvinnorna hade utsatts för stalkning av en man de haft ett förhållande med. Över 80 procent av dessa hade också utsatts för fysisk misshandel av honom. 23 procent av kvinnorna och 36 procent av männen hade utsatts för stalkning av en obekant.

Andelen offer som hade haft en tidigare relation med gärningspersonen var något lägre i den engelska studien.

¹ I regeringsuppdraget omnämns stalkning på följande sätt: "Vad avses med stalkning? Många personer blir någon gång i livet förföljda av någon som hotar dem, gör ovälkomna besök, ringer upprepade gånger på telefon och skickar brev eller e-post med kränkande innehåll. Företeelsen benämns ibland stalkning, från engelskans stalking, vilket närmast kan översättas med förföljelsesyndrom. Beteendet innebär ofta att någon smyger sig på, övervakar och förföljer en person i löndom. Beteendet innefattar emellertid också att gärningsmannen tar upprepade kontakter med sitt offer. Dessa kontakter uppfattas av den utsatte som störande, hotfulla, kränkande och skrämmande genom både sitt innehåll och sin omfattning. – – –"

² Tjaden, P. och Thoennes, N. (1998).

³ Budd, T. och Mattinson, J. (2000).

EN SVENSK STUDIE

Inom ramen för Brå:s uppdrag har en omfattningsstudie genomförts där drygt 4 000 slumpmässigt valda personer mellan 18 och 79 år i befolkningen har intervjuats per telefon. I studien uppger nio procent av de intervjuade att de någon gång i livet har blivit utsatta för upprepade trakasserier av en och samma person. Ser man till andelen som har utsatts under det senaste året är det totalt 2,9 procent av de intervjuade (4,0 procent av kvinnorna och 1,6 procent av männen).

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av stalkning, och som genomgången av de båda utländska studierna visar påverkas resultaten av vilken definition man använder. Ansatsen i Brå:s omfattningsstudie har därför varit att initialt ha en så bred definition som möjligt, och samtidigt möjliggöra avgränsningar för att kunna göra jämförelser med andra studier.

Sammantaget är de svenska resultaten ganska lika dem i tidigare studier. En jämförande sammanställning av de tre studiernas resultat finns i tabell 11 i bilaga 3.

VANLIGAST ATT MAN ÄR BEKANT MED GÄRNINGSPERSONEN

I den svenska studien är två tredjedelar av offren på ett eller annat sätt bekant med gärningspersonen. I en fjärdedel av fallen rör det sig om en dåvarande eller tidigare partner, och i nära en fjärdedel rör det sig om en annan privat relation såsom en vän, bekant, granne, tillfällig sexuell relation eller liknande. Andra exempel kan vara kollegor eller studiekamrater, eller personer man fått kontakt med genom sin yrkesutövning. Ungefär en tredjedel av de intervjuade uppgav att de trakasserats av en obekant eller att de inte alls visste vem det var.

Vidare visar den svenska undersökningen att ju närmare relationen är, desto allvarigare är trakasserier. Drygt hälften av dem som trakasseras av en tidigare partner eller familjemedlem har utsatts för våld, medan det är relativt ovanligt att de som har trakasserats av en obekant eller okänd utsatts för det. Även hot om våld, eller att gärningspersonen fysiskt söker upp eller förföljer offret, är vanligare ju närmare relationen är.

Detta innebär också att offer med en nära relation till gärningspersonen upplever trakasserier som skrämmande i större utsträckning. Vidare uppger de oftare att trakasserier generellt påverkat deras tillvaro i större utsträckning och att de oftare är sjukskrivna till följd av trakasserier.

MAJORITETEN POLISANMÄLDE INTE

En knapp tredjedel av de utsatta har polisanmält trakasserier. Vanligaste skälet att inte anmäla är att man anser att trakasserier inte är tillräckligt allvariga. Bland dem som trakasseras av en tidigare partner eller familjemedlem är det dock lika vanligt att man uppger att man inte vågade anmäla på grund av rädsla för repressalier.

En femtedel av de fall där polisanmälan gjordes ledde till någon form av påföljd för gärningspersonen. I de fall någon dömdes var olaga hot och misshandel vanliga brottsrubriceringar. Vanliga påföljder var villkorlig dom och fängelse.

MÅNGA DRABBADE VARJE ÅR

Det faktum att endast två procent av personerna i undersökningen under de senaste tolv månaderna hade utsatts för upprepade trakasserier som de upplevde som ganska eller mycket skrämmande, innebär att sannolikheten att drabbas är liten. Sett till hela befolkningen innebär det dock att mellan 105 000 och 165 000 personer årligen råkar ut för denna typ av trakasserier.

ENKÄT TILL RIKSDAGSLEDAMÖTER, ÅKLAGARE OCH PSYKIATRIKER

Det är rimligt att anta att vissa yrkesgrupper är särskilt utsatta för stalkning, till exempel genom att exponeras mycket i medierna eller att de i sitt arbete fattar beslut som kan påverka andra negativt. För att få en bättre bild av stalkning i yrkeslivet har Brå därför till samtliga riksdagsledamöter, åklagare och medlemmar i Svenska psykiatriska föreningen skickat information om en webbenkät med frågor om upprepade trakasserier. Personer med egna erfarenheter av sådana trakasserier ombads genom den beskriva vad de utsatts för.

Totalt 188 personer fyllde i enkäten. Studien besvarar dock inte frågan om hur vanligt det är att riksdagsledamöter, åklagare och psykiatriker utsätts för upprepade trakasserier. Syftet har endast varit att få en bild av hur sådana trakasserier kan se ut i dessa tre yrkesgrupper. En omfattningsstudie ställer helt andra tidsmässiga krav, som uppdragets tidsram inte medgett.

MÅNGA SKRÄMS MEN FÅ UTSÄTTS FÖR VÅLD

Enkätsvaren visar att i stort sett alla kontaktats via telefon, e-post eller brev. I en tredjedel av fallen har personen även blivit fysiskt förföljd eller övervakad. Närmare sex av tio personer har tagit emot hot om våld, men det är ovanligt att dessa hot realiserar.

Två av tre svarande angav att de blivit ganska eller mycket skrämda av trakasserier. Bland dem var det betydligt vanligare att ha utsatts för fysisk förföljelse och hot om våld.

Jämför man de tre yrkesgrupperna är det vanligare att åklagare och psykiatriker utsätts för trakasserier som upplevs som skrämmande. Trakasserier mot dem har också i större utsträckning än mot riksdagsledamöterna inrymt hot om våld.

ÖVER HÄLFTEN ANMÄLER INTE TILL POLISEN

Ungefär fyra av tio trakasserade har polisanmält händelserna. Det är något vanligare att de som upplevt trakasserier som ganska eller mycket skrämmande har gjort en anmälan.

Av dem som polisanmält händelserna är det knappt hälften som upplevde att situationen åtminstone i viss mån blev bättre. Andelen som upplevde att situationen förbättrades är något större bland åklagarna än bland övriga grupper.

I den mån man söker hjälp gör man det hos arbetsgivaren. Av dem som gjort det är majoriteten nöjda med den hjälp de fått. Här skiljer sig dock

svaren åt mellan yrkesgrupperna; en större andel av riksdagsledamöter och åklagare än psykiatriker är nöjda med arbetsgivaren.

UTSATTA HAR INTERVJUATS

Brå har genomfört djupintervjuer med tre personer som genom sitt yrke utsatts för upprepade trakasserier under lång tid. Gemensamt för de tre är att de upplevt rättsväsendets agerande som bristfälligt, samtidigt som de har fått ett starkt stöd från sina arbetsgivare.

Kortare intervjuer har även gjorts med säkerhetsansvariga på två tv-bolag samt en artistförmedling och konsertarrangör. Samtliga uppfattar att upprepade trakasserier är ett problem. Vid det ena tv-bolaget uppger man att åtminstone varje vecka trakasseras programledare, nyhetspresentatörer och andra som exponeras i tv-rutan. Samtliga intervjuade uppger dock att man har väl utarbetade handlingsplaner och strategier för att hantera trakasserier.

LAGSTIFTNING MOT STALKNING I ANDRA LÄNDER

Inom ramen för uppdraget har Brå gjort en övergripande genomgång av hur lagstiftningen ser ut i länder som har särskilda lagar mot stalkning. Sedan tio år finns sådan lagstiftning i samtliga amerikanska delstater. Även Kanada, Australien, England och Wales har lagstiftning mot stalkning.

Gemensamt för dessa länders lagstiftning är att beteendet ska vara upprepat, vilket oftast definieras som minst två gånger. Däremot skiljer sig lagarna åt vad gäller krav på uppsåt hos gärningspersonen och offrets reaktion. Allmänt kan sägas att ju lägre krav som ställs på uppsåt hos gärningspersonen, desto högre krav ställs på att offret ska ha blivit skrämt av trakasserierna.

Hur stränga straff som kan utdömas för stalkning varierar. De flesta lagarna är uppbyggda så att det finns ett ringa brott som ger lägre straff och ett grövre som ger högre straff.

RÄTTSTILLÄMPNING I ANDRA LÄNDER

I den engelska omfattningsstudien gjordes ett försök att uppskatta hur många personer som under år 1998 polisanmälde att de hade utsatts för stalkning⁴. En jämförelse med hur många som dömdes samma år visar att det var knappt en procent av dem som polisanmälde som lagfördes.

En förklaring som lyfts fram av Emily Finch, författare till boken "The Criminalisation of Stalking", till att en så liten del av anmälningar leder till lagföring är att polisen agerar "gate keeper" genom att inte släppa ärenden vidare i rättssystemet när bedömningen görs att ärendena inte förtjänar ett ingripande⁵.

Det finns också stora regionala skillnader i England och Wales vad gäller andelen stalkningsanmälningar som leder till åtal. Detta faktum har

⁴ Budd, T. och Mattinson, J. (2000)

⁵ Finch, E. (2001)

lett till att departementet Home Office initierat forskning om olika sätt att hantera stalkningsärenden⁶.

Både Finch och en amerikansk studie⁷ tar upp olika sätt att stärka skyddet för stalkningsoffer. Bland annat föreslås att särskilda stalkningsenheter bildas inom polisen för att förbättra arbetet och höja kompetensen och kunskapen om stalkningens omfattning och karaktär. Rättsväsendet måste också bli mer medvetet om de utsattas behov av stöd och information under den rättsliga hanteringen. Slutligen föreslås möjlighet att psykiatriskt utreda alla åtalade stalkare vad gäller behov av behandling.

Brå:s bedömning

Brå:s studie visar att många människor i Sverige har varit utsatta för upprepade trakasserier någon gång i sitt liv och att sådana trakasserier kan vara mycket skrämmande och obehagliga för dem som utsätts. Studien visar också att den hjälp utsatta får från rättsväsendet och andra samhällsinstanser för att förebygga fortsatta trakasserier och lindra beteendenas skadeverkningar behöver förbättras.

Brå avstår dock från att lägga precisa förslag till ändrad lagstiftning och andra åtgärder. När det gäller eventuella ändringar i lagen beror det främst på att tiden varit alltför kort för att tillräckligt väl kunna belysa både den nuvarande juridiska situationen och möjliga lagändringar. Därtill kommer att frågan om behovet av ändrad lag på detta område även berörs av Kommittén om hot och våld mot förtroendevalda. Brå bedömer i samråd med kommittén att de lagstiftningsfrågor som aktualiseras i de två utredningarna vinner på att bedömas i ett sammanhang. Kommittén lämnar sitt betänkande i april 2006.

Även när det gäller andra möjliga åtgärder har den korta utredningstiden inneburit att Brå fått inskränka sig till att peka ut ”åtgärdsområden” som kan behöva förstärkas. Den exakta utformningen och hur de ska realiseras måste utredas närmare.

ETT OMFATTANDE PSYKISKT LIDANDE SYNLIGGÖRS

Att ett stort antal kvinnor utsätts för upprepade, systematiska kränkningar av sin partner eller tidigare partner i form av våld, hot och trakasserier har blivit allt mer uppmärksammat under 1990-talet. Brå:s kartläggning ger ytterligare faktaunderlag till de tidigare studier som finns på området.⁸ Antalet kvinnor som det senaste året vid upprepade tillfällen utsätts för våld, hot eller trakasserier av sin partner eller tidigare partner kan från Brå:s studie uppskattas till närmare 30 000. Det är en stark bild av psykisk terror som framträder både från den kvantitativa analysen av de utsatta kvinnornas svar på telefonenkäten och från de ytterligare kommentarer som dessa kvinnor givit i telefonintervjuerna.

⁶ Finch, E. (2001).

⁷ Miller, N. och Nugent, H. (2002).

⁸ Exempel vis Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. och Kalliokoski, A-M. (2001) samt Brå-rapport 2003:2.

Brå:s kartläggning visar emellertid också att det inte är helt ovanligt att personer utsätts för upprepade och ibland långvariga trakasserier av personer som de inte har eller har haft någon nära relation till. Det kan röra sig om grannar, bekanta, en person man haft en tillfällig sexuell relation till, en arbetskamrat eller någon man träffat inom ramen för sitt arbete. I dessa fall är trakasserier, i motsats till när det gäller kvinnor i nära relationer, sällan förenade med våld. Men Brå:s studie visar tydligt att även dessa former av trakasserier kan uppfattas som mycket psykiskt påfrestande om de pågår under lång tid.

En särskild grupp av offer inom denna kategori är de som utsätts inom ramen för sin yrkesutövning. Totalt sett är det en liten andel av alla utsatta i Brå:s totalundersökning som utsätts för den typen av trakasserier. Men det finns vissa yrkesgrupper som löper större risk att utsättas för upprepade trakasserier. Brå:s studie om erfarenheter bland åklagare, riksdagsledamöter och psykiatriker ger en bild av att deras yrkesutövning ibland kan medföra förföljelse av mycket skrämmande karaktär.

Den sista kategorin av upprepade trakasserier och förföljelse som belyses i Brå:s kartläggning är de fall där gärningspersonen är obekant eller okänd. Kartläggningen visar att upprepade trakasserier i denna kategori oftast är av mindre allvarlig karaktär och inte påverkar de utsattas liv i någon större utsträckning. Ofta uppfattar de utsatta att de klarade av att hantera situationen själva medan den pågick. Men en av Brå:s djupintervjuer visar att det kan upplevas som mycket obehagligt och skrämmande – och ge en känsla av maktlöshet – att utsättas för hotfull förföljelse av en anonym person under lång tid.

I denna kategori ingår också den typ av förföljelse som ofta lyfts fram i massmedierna, det vill säga fall där offren är artister eller andra offentliga personer, som förföljs av någon som beundrar dem och vill ha en nära relation till dem. De fallen är speciella i det avseendet att gärningspersonen vanligen inte har något illvilligt uppsåt, men ändå kan vara mycket besvärande och obehaglig för den som utsätts.

STOR SPÄNNVIDD I BETEENDEN

Det problemområde som Brå:s studie avser – det som de senaste åren har börjat kallas stalkning – inrymmer således beteenden av komplex och mycket skiftande karaktär. Det kan handla om allt från att ha fått några obehagliga och oönskade telefonsamtal från en person till att under flera år förföljas, trakasseras, hotas och bli utsatt för våld av en tidigare partner. De kan också handla om upprepade, mer eller mindre subtila men skrämmande hot från någon man haft kontakt med inom ramen för sitt arbete.

Här kan dock inflikas att de som deltog i Brå:s telefonundersökning ändå verkar ha haft förståelse för vilka situationer som avses, och att de då sett något mer allvarligt framför sig än ett par inte särskilt skrämmande trakasserier. Det är nämligen bara tio personer av samtliga svarande som uppger att de någon gång i sitt liv blivit utsatta för icke skrämmande trakasserier av en person vid två till fyra tillfällen; detta trots att sådana erfarenheter borde vara mer vanliga än sådana som skett vid fler tillfällen.

De flesta som säger att de blivit utsatta har alltså sagt att det rört sig om minst fem tillfällen.

Det som offren således har gemensamt är att de vid upprepade tillfällen utsatts för något obehagligt av en annan person.⁹ Det som skiljer stalkningsoffren från många andra brottsoffer är att brottet inte är en avslutad händelse som har ägt rum, utan ett pågående förlopp som sträcker sig in i framtiden. Författarna till rapporten "Stalking Laws and Implementation Practices" beskriver stalking som "...a prospective or future-looking crime, while most crime investigations deal with past crimes".¹⁰

Med hänsyn till den stora spännvidden i trakasseriernas karaktär och varaktighet är det också naturligt att de som utsatts påverkats i olika utsträckning. Närmare en tredjedel uppger att de inte blivit särskilt skrämda av trakasserierna. Två tredjedelar av de utsatta har inte anmält det hela till polisen; en del på grund av att de inte tyckte att det var så allvarligt och att de kunde hantera situationen själva. Mot detta kan ställas offer som har blivit mycket skrämda och vars liv påverkats kraftigt under lång tid. De har anmält händelserna till polisen vid upprepade tillfällen utan att det hjälpt och de har själva försökt skydda sig från fortsatt förföljelse på en rad olika sätt.

Enligt Brå:s bedömning kan man mot denna bakgrund fråga sig om det som de utsatta varit med om har tillräckligt stora likheter för att det ska vara fruktbart att ge deras erfarenheter ett gemensamt namn, "stalkning". Om man bedömer att en benämning för upprepade förföljelser och upprepade trakasserier skulle fylla en funktion för att ge ökad uppmärksamhet åt denna företeelse, bör man kanske överväga att snäva in definitionen något. Kanske bör man inskränka beteckningen stalkning till vissa typer av förföljare, till exempel personer som är okända för offret, eller till sådana trakasserier som påtagligt skrämt offret.

Det rör sig här således om olika former av beteenden, olika relationer mellan offer och gärningsperson, olika motiv hos gärningspersonen och olika reaktioner och skadeverkningar för den som utsatts. Denna spännvidd försvårar analysen av vilka åtgärder som behövs för att komma till rätta med de oönskade beteendena.

LAGSTIFTNINGÅTGÄRDER

När förslag väckts om nya eller ändrade straffbestämmelser är det två saker som stått i fokus. Det ena är att de straffbestämmelser, som kan bli aktuella vid stalkning, i allt för liten utsträckning tar hänsyn till att det rör sig om ett mönster av upprepade handlingar. Det andra är att en del av de trakasserier som offren utsätts för inte är straffbara – de ligger utanför gränsen för ett ofredande – samtidigt som de kan vara mycket obehagliga

⁹ Här bör dock framhållas att studien endast ger den enes bild av vad som har hänt. Mer korrekt är kanske att säga att de utsatta *upplever* att de varit föremål för upprepade trakasserier. Teoretiskt sett är det inte omöjligt att det i en del av de "lindrigare" fallen, till exempel vid upprepade trakasserier från en granne, finns en andra part som upplever att det är de själva som förföljs och trakasseras av sin granne.

¹⁰ Miller, N. och Nugent, H. (2002).

och skrämmande för offret om de är del i ett mönster som upprepas under längre tid.

HÖJT STRAFFVÄRDE FÖR UPPREPADE BROTT

Det straffrättsliga regelsystemet fokuserar på enskilda handlingar. Varje handling bedöms för sig som ett eget brott, och straffmätningen avspeglar endast i begränsad utsträckning att brotten är ett led i ett upprepat mönster. Därför har förslag väckts om att en ny eller ändrad straffbestämmelse ska införas som, på liknande sätt som vid grov frids- och grov kvinnofrids-kränkning, tar hänsyn till det upprepade och systematiska i handlingarna vid bedömningen av straffvärdet. Därmed skulle även offer som inte är "närstående" till gärningspersonen kunna få ett förstärkt rättsligt skydd när de utsätts för upprepade, systematiska trakasserier.

En sådan ny bestämmelse skulle inte bara medföra att straffet för handlingarna skulle kunna ställas i bättre proportion till deras skadeverkningar för offret än i dag. Det skulle också ge en signal till polis och åklagare att de bör ge brott av detta slag ökad prioritet och arbeta så att frågan om ett eventuellt mönster av handlingar synliggörs och i så fall kan bevisas. När det rör sig om grövre fall kan också ett höjt straffvärde öka möjligheten att döma gärningspersonen till rättspsykiatrisk vård.¹¹ Möjligheten till tvångsmedel och bevissäkring ökar också.

Det finns flera olika alternativ till hur straffvärdet kan höjas:

1. Utvidga tillämpningsområdet för grova fridskränkingsbrott genom att ta bort närståendekravet.
2. Införa en ny straffregel med fridskränkingsbrotten som modell.
3. Införa en ny straffregel för grovt ofredande.
4. Införa en generell försvårande omständighet i 29 kap. 2 § brottsbalken rörande upprepade kränkningar.

Den åklagare som Brå har intervjuat förordar alternativet att införa en ny straffregel för grovt ofredande. Fördelarna är dels att man därigenom kan behålla de nuvarande grova fridskränkingsbrotten intakta, vilket har ett värde med tanke på den speciella problematik de tar sikte på, dels att man inte behöver införa speciella straffskärpningsregler.

Om regeringen bedömer att det finns skäl att gå vidare i denna fråga bör det lämpligen ske med beaktande av vad som tas upp i Kommittén om hot och våld mot förtroendevalda.

KRIMINALISERING AV HANDLINGAR SOM I DAG INTE ÄR BROTTSLIGA

Förslag har emellertid också förts fram om att man därutöver behöver kriminalisera handlingar som i dag inte är straffbelagda – om de ingår i ett mönster av upprepade trakasserier och förföljelse. En utvidgad kriminalisering skulle kunna innebära dels att handlingar som i dag inte är straffbelagda blir det om de ingår i ett mönster av upprepade trakasserier eller förföljelse som även inrymmer straffbelagda handlingar, dels att icke straffbelag-

¹¹ För att rättspsykiatrisk vård ska kunna utdömas krävs att påföljden för brottet inte bedöms kunna stanna vid böter (31 kap. 3 § brottsbalken).

da handlingar blir belagda med straff när de tillsammans utgör ett mönster av förföljelse eller trakasserier, alldeles oavsett om andra straffbelagda handlingar ingår eller inte.

Den polis och den åklagare som Brå har intervjuat anser att det mest angelägna är att, genom någon form av lagändring, fånga upp beteenden som i dag inte är straffbara. Deras erfarenheter är att förföljarna lär sig var gränsen går för vad som är straffbart, och håller sig utanför den. Men för offret, som av tidigare beteenden från gärningsmannen förstår avsikten, blir effekten lika skrämmande.

Brå ifrågasätter inte att förföljare kan uppnå sitt syfte att trakassera och skrämma även genom handlingar som faller utanför det som är straffbart. Den bilagda djupintervjun med den förföljda politikern illustrerar detta tydligt¹². Det finns dock skäl att erinra om att Kvinnovaldskommissionen i sitt betänkande lämnade ett liknande förslag som avslogs av riksdagen¹³. Kommittén föreslog att det nya fridskränkingsbrottet skulle omfatta även sådan psykisk misshandel som inte är straffbar om beteendena utgjorde en del av en systematisk kränkning. I propositionen avstyrktes förslaget med följande motivering:

”Något klagande resonemang om vilka handlingar, utöver våld eller hot, som innefattas i bestämmelsen finns inte i förslaget. I den s.k. legalitetsprincipen ingår att det straffbara området skall vara tydligt avgränsat. Straffbuden skall alltså vara så klart formulerade att det i förväg går att avgöra vilka handlingar som är straffbara och vilka som inte är det. Enligt regeringens uppfattning finns det en uppenbar risk att en straffbestämmelse som tar sikte på lindrigare psykisk misshandel skulle bli alltför oprecis och omfatta en alltför överskådlig krets av gärningar för att kunna godtas. Legalitetsprincipen talar alltså emot en sådan reglering. ---.”¹⁴¹⁵

POLIS OCH ÅKLAGARE CENTRALA AKTÖRER FÖR ATT ÖKA ANTALET LAGFÖRINGAR

Oavsett om beslut fattas att ändra lagen eller inte finns det en hel del rättsväsendet kan göra för att förbättra preventionen och ge de utsatta ett bättre stöd. Det framgår när erfarenheter redovisas från andra länder. Det framgår också både i justitiekommitténs betänkande och i de samtal som Brå haft med företrädare för olika myndigheter.

Den generella bilden, både från Sverige och från länder där det finns stalkningslagar, är att polisanmälningar om stalkning har låg prioritet, i synnerhet om det inte ingår något tydligt hot eller faktiskt våld. Polisen efterfrågar sällan information som kan ge en bild av om trakasserier ingår i ett upprepat mönster. Därtill kommer att trakasserier ofta är svåra att bevisa, det rör sig inte sällan om ord-mot-ord-situationer. I England, där man haft en lag mot stalkning sedan 1997, tycks det bara vara ett par procent av alla polisanmälda fall som leder till att någon lagförs för brott mot den nya stalkningslagen.

¹² Se bilaga 4

¹³ SOU 1995:60 Kvinnovald samt Riksdagens protokoll 1997/98:115

¹⁴ Proposition 1997/98:55, s. 78

¹⁵ Problem och principer för kriminalisering diskuteras även i Lernestedt, C. 2003

Ett mer aktivt, kunskapsbaserat förhållningssätt från polis och åklagare – för att synliggöra hela brottsbilden och för att få fram och säkra bra bevisning – skulle troligen kunna öka andelen lagförda avsevärt även inom ramen för dagens lagstiftning.

Arbetet med bevissäkring är en särskilt viktig uppgift när det gäller stalkning eftersom det ofta inte finns någon annan än offret som kan styrka de trakasserier som har ägt rum. I sådana fall är det också viktigt att polisen tillsammans med offret kan finna strategier för att få bevisning vid framtida händelser. En amerikansk studie lyfter också fram att bevissäkring är en central fråga med hänsyn till att falska polisanmälningar från personer om att de trakasseras och förföljs börjar bli allt vanligare i USA.¹⁶

Åtgärder som skulle kunna bidra till en sådan förändring är till exempel:

- utbildning om problemområdet till polis, åklagare och domare,
- anmälningsblanketter som inrymmer frågor om tidigare trakasserier av gärningspersonen, likt blanketterna som tillämpas i det pågående stalkningsprojektet i Kalmar och Södertörn som beskrivs på sid 55, och
- speciella resurspersoner inom polisen som andra inom polisen kan vända sig till med frågor inom detta område.

ANDRA ÅTGÄRDER FRÅN RÄTTSVÄSENDET

Utöver åtgärder som direkt syftar till att öka antalet lagföringar finns också annat som polis och åklagare kan göra för att förebygga att trakasserier fortsätter samt lindra de utsattas lidande. Besöksförbudslagen borde till exempel vara möjlig att utnyttja i större utsträckning än i dag. I de fall där gärningspersonen med stöd av besöksförbudslagen förbjuds ta kontakt med offret måste också polis och åklagare lägga större kraft på att upprätthålla förbudet än vad som oftast sker i dag. Bristerna när det gäller polisens arbete med lagen om besöksförbud framgår bland annat av de två utvärderingar av lagen som Brå har gjort under de senaste åren¹⁷.

Det pågående stalkningsprojektet inom polisen i Kalmar visar också att polisen kan ge de offer som gör en polisanmälan ett mycket bättre stöd än i dag. Genom systematiska hot- och riskbedömningar får polisen där ett underlag att bedöma om offret behöver besöksförbud, larmtelefon, kontakt med en frivilligorganisation för brottsoffer osv.

Det har framförts att det kan finnas fall där psykiskt sjuka gärningspersoner tidigare fått psykiatrisk vård, och där hälso- och sjukvården har information om sjukdomsbilden, som kan vara av väsentlig betydelse för polisens riskbedömning¹⁸. Möjligheten för polis och åklagare att få del av denna information begränsas dock av sekretesslagen, som kräver att det brott gärningspersonen är misstänkt för ska rendera minst två års fängelse¹⁹.

¹⁶ Miller, N. och Nugent, H. 2002.

¹⁷ Brå: rapport 2003:2 samt Brå: delrapport 2005.

¹⁸ Remissyttranden om motion 2004/05:Ju412, från Rättsenheten vid Polismyndigheten i Stockholms län samt Centrum för Våldsprevention vid Karolinska institutet.

¹⁹ 7 kap 1§, 14 kap 2§ Sekretesslagen

Behovet av information i denna typ av fall måste dock vägas mot den enskildes rätt till integritetsskydd.

Andra insatser från polisen för att förbättra de utsattas situation, som aktualiserats under arbetet med utredningen är:

- vikten av att polisen ger offret så bra fortlöpande information som möjligt om hur utredningen fortskrider, och
- tillskapandet av särskilda stödpersoner för stalkningsoffer som bland annat kan ge råd om vad de som utsätts kan göra för att minska risken för fortsatta trakasserier.

ÅTGÄRDER FRÅN ANDRA INSTANSER ÄN RÄTTSVÄSENDET

I stor utsträckning är behovet av stöd och hjälp detsamma hos offer för stalkning som hos andra brottsoffer. Det handlar till exempel om behov av information om var man kan få praktiskt, psykologiskt och eventuellt ekonomiskt stöd. Behoven kan också handla om att få prata med andra om sin situation, till exempel med någon som har liknande erfarenhet eller med en kurator, psykolog eller liknande. Det som dock skiljer stalkningsoffren från många andra brottsoffer är, som tidigare nämnts, att brottet inte är en avslutad händelse som har ägt rum, utan ett pågående förlopp som sträcker sig in i framtiden. Det ställer särskilda krav på stöd.

Socialtjänsten har ansvar för att brottsoffer och deras anhöriga får stöd och hjälp av olika slag. Socialtjänsten kan också hjälpa till med en stödperson som finns vid brottsoffers sida vid till exempel förhör under förundersökningen och under rättegången. Hälso- och sjukvården ska bistå med psykologiskt stöd i de fall brottsoffren har behov av detta.

Flera ideella föreningar arbetar också med att stödja och hjälpa dem som utsatts för brott, till exempel genom stödsamtal, stödpersoner och kontakter med myndigheter och försäkringsbolag. Brottsofferjourernas riksförbund, Mansjourerna, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, Sveriges kvinnojourers riksförbund och Terrafem utgör exempel på sådana ideella föreningar.

ARBETSGIVARES ANSVAR

Arbetsgivare har enligt arbetsmiljölagen ett långtgående ansvar för de anställdas fysiska och psykiska arbetsmiljö. Hur detta ansvar ska omsättas i praktiken regleras genom Arbetsmiljöverkets (f.d. Arbetarskyddsstyrelsens) föreskrifter och allmänna råd.²⁰

När det gäller arbeten där det kan finnas risk för våld och hot om våld är arbetsgivare skyldiga att arbeta med såväl riskförebyggande som uppföljande åtgärder. Som exempel på en situation där en sådan risk föreligger nämns att den anställde har en makt- eller myndighetsfunktion, där det ibland räcker med att representera en myndighet eller organisation som gärningspersonen har något otalt med, för att utsättas för hot, telefonterror, förföljelse, sabotage eller våld. En anställd som blir utsatt ska snabbt få

²⁰ AFS, Arbetarskyddsstyrelsens författningssamling.

hjälp och stöd för att förebygga eller lindra såväl fysisk som psykisk skada; arbetsgivaren ska också ha särskilda rutiner för detta.²¹

Arbetsgivaren har också ett ansvar för att motarbeta att anställda blir utsatta för kränkande särbehandling av sina kolleger eller av arbetsgivaren. Exempel på sådant handlande är förföljelse i olika former, hot och skapande av rädsla, sexuella trakasserier, medvetna förolämpningar och medvetet försvårande av arbetets utövande.²²

Svaren i Brå:s webbaserade enkät liksom intervjuerna med säkerhetschefer och drabbade, visar att det finns exempel på arbetsplatser inom medieområdet och vid riksdagen, som har hög beredskap och omfattande stöd när anställda blir utsatta för stalkning. Men undersökningen visar också att många av de psykiatriker som blivit förföljda av psykiskt sjuka, som de haft kontakt med inom ramen för sitt arbete, inte upplever att de fått särskilt mycket hjälp och stöd från sin arbetsgivare, när de bitt om det.

Brå anser att det är angeläget att arbetsgivare för yrkesgrupper som generellt sett har en särskild risk att bli utsatta för stalkning, i praktiken har kompetens och beredskap att ge de drabbade så bra stöd och skydd som möjligt. Men även andra arbetsplatser bör ha kompetens och rutiner på området, till exempel i fall där en person blir (eller uppfattar sig vara) förföljd och upprepat trakasserad av en kollega.

GÄRNINGSPERSONER MED PSYKISKA STÖRNINGAR

Med hänsyn till de stora variationerna i stalkningsbeteendenas karaktär, omfattning, varaktighet och orsaker, är det inte möjligt att beskriva någon typisk stalkare. I vilken utsträckning gärningspersonen lider av psykiska störningar varierar. Det finns ingen större omfattningsstudie som kan säga något om hur vanligt det är.

I den amerikanska omfattningsstudien var det dock en mycket liten del av de drabbade som uppfattade att stalkningen berodde på att gärningspersonen hade en psykiskt störning. Även i den engelska studien av 167 polisanmälningar om stalkning, som överlämnats till åklagare för åtal, var det få fall där det fanns grund att tro att den misstänkte hade en psykisk störning.

När det kommer till de mer långtgående stalkningsfallen torde andelen gärningspersoner med psykiska störningar vara avsevärt högre. Amerikanska studier med urval från rättspsykiatriska kliniker beskriver de olika typer av störningar som det kan röra sig om. Det kan handla om personer med schizofreni eller ”bipolärt syndrom” (tidigare kallat manodepressiv sjukdom), där stalkningen utgör en del av sjukdomen. Det finns också personer som lider av så kallad ”erotomani”, som innebär att de är förälskade i och helt fixerade vid en annan person, ofta någon de inte känner. De har en enda vanföreställning, att förälskelsen är eller kommer att bli besvarad. I övrigt är de välfungerande personer.

²¹ AFS 1993:2, *Väld och hot i arbetsmiljön*.

²² AFS 1993:17, *Kränkande särbehandling i arbetslivet*.

Den bild som forskningen ger är att stalkare med psykiska störningar är svåra att behandla. De saknar vanligen sjukdomsinsikt och vill inte ha någon hjälp för att kunna sluta med sin förföljelse. Det är dock angeläget att den internationella kunskapen om diagnoser samt lämpliga förhållnings-sätt och behandlingsmetoder följs upp och blir kända även i Sverige. Ett sätt att säkra detta skulle kunna vara att inrätta ett särskilt centrum med ansvar för att följa dessa frågor. Ett alternativ skulle kunna vara att förstärka en redan befintlig forskningsmiljö med resurser för dessa frågor.

Inledning

I oktober 2003 skrev docent Martin Grann, chef för Centrum för våldsprevention vid Karolinska institutet, en artikel på DN Debatt om personer som drabbas av hotfulla förföljare. Han menade att tusentals svenskar varje dag tar emot hot, oönskade gåvor, ovälkomna påhälsningar och rättshaveristiska skrivelser från personer som förföljer dem. Han använde det engelska begreppet ”stalking” för denna företeelse, och skattade utifrån amerikanska studier att omkring var tjugonde person någon gång i livet drabbas av sådan upprepad förföljelse. Hans bedömning var att dagens lagstiftning ger mycket begränsade möjligheter att bemöta och hantera sådan förföljelse, och han ansåg att frågan om en ny lag på detta område borde utredas.

Hösten 2004 togs frågan upp i en riksdagsmotion från folkpartiet²³. Där föreslås att regeringen riktar ett förslag till riksdagen om en ny brottsrubricering som täcker de handlingar som i dag inryms i brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, men som inte skulle kräva en nära relation mellan offret och gärningspersonen. I motionen anförs också att det behövs bättre, snabba och verkningfulla åtgärder mot denna typ av beteende. Polisen måste på ett tidigt stadium arbeta med att förhindra fortsatt förföljelse. Skyddet för den som utsätts måste stärkas. Motionen tar i det sammanhanget upp behovet av att utöka polisens möjligheter att samarbeta med psykiatri genom kartläggning och uppföljning av personer som vid upprepade tillfällen förföljt, övervakat eller trakasserat någon.

I justitieutskottets betänkande med anledning av motionen redovisades synpunkter från en rad remissinstanser²⁴. Flera av dessa ansåg att det finns behov av att införa lagstiftning med direkt inriktning på systematisk förföljelse. Utskottet bedömde dock att det behövs bättre kunskap om hur vanligt det är med systematisk förföljelse innan behovet av ny lagstiftning kan bedömas. Man hänvisade till att justitiedepartementet planerade att ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga problemets omfattning och karaktär. I avvaktan på detta föreslog utskottet att motionen (i den delen) skulle avslås. Riksdagen avslog i april 2005 motionen i denna del.

Brå:s uppdrag

I juni 2005 fick Brå i uppdrag av regeringen att ta fram ett kunskapsunderlag avseende stalking. I uppdraget ingår att beskriva företeelsen och dess omfattning samt lämna förslag till åtgärder i syfte att förebygga och motverka förföljelse av detta slag. I uppdraget ingår även att beskriva internationella erfarenheter på området. Under uppdragets fullgörande ingår även att Brå ska samråda med berörda myndigheter och organisationer, till exempel Socialstyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Kommittén för utredning av hot och våld mot förtroendevalda, Integritets-

²³ Motion 2004/05:JU412 p.15.

²⁴ Betänkande 2004/05:JuU20 Stalking.

skyddskommittén samt Centrum för våldsprevention vid Karolinska institutet.

Material och metod

För att skapa en bild av hur vanligt det är att människor drabbas av stalkning har en omfattningsstudie gjorts i befolkningen. I studien har drygt 4 000 slumpmässigt utvalda personer besvarat frågor per telefon angående deras eventuella erfarenheter av upprepade trakasserier. I undersökningen definieras upprepade trakasserier som att någon flera gånger blir förföljd eller övervakad av en och samma person, eller flera gånger får oönskade besök, telefonsamtal, brev, e-post, sms, presenter och liknande av en och samma person. De som svarade ja fick följdfrågor angående trakasseriernas karaktär, omfattning och följder och vilka åtgärder som vidtagits.²⁵

Eftersom det är rimligt att anta att vissa yrkesgrupper är mer utsatta för stalkning inom ramen för yrkeslivet har även en webbaserad enkät sammanställts, innehållande i princip samma frågor som de som ställdes vid telefonintervjuerna. Utskick med information om enkäten har sedan gjorts till samtliga ledamöter i riksdagen, samtliga närmare 800 åklagare i landet och samtliga drygt 1 700 medlemmar i Svenska psykiatriska föreningen. Personer med egna erfarenheter av upprepade trakasserier i yrkeslivet ombads att i enkäten beskriva vad de utsatts för. Utskicken till riksdagsledamöter och åklagare har skett via e-post, och till psykiatriker via brev.

Intervjuer har även genomförts med säkerhetsansvariga på två tv-bolag och en artistförmedling, med tre företrädare för olika delar av rättsväsendet samt med docent Martin Grann på Centrum för våldsprevention vid Karolinska institutet. Tre personer som har drabbats av stalkning har också djupintervjuats.

Vidare har en övergripande genomgång gjorts av lagstiftningen i Sverige och i länder som har särskilda lagar mot stalkning. Likaså har en genomgång av internationella studier om stalkning gjorts.

Rapportens disposition

I nästkommande kapitel redovisas basdata från ett antal utländska studier, främst två större omfattningsstudier, men även en studie av stalkare intagna på rättspsykiatrisk klinik. Redovisningen ger en bakgrund till den svenska omfattningsstudie som har gjorts, och möjliggör även jämförelser med denna studie. Kapitlet innehåller också en generell beskrivning av vad som kan utmärka stalkare.

I det följande kapitlet presenteras den svenska omfattningsstudien. En studie om hur stalkning kan se ut inom vissa yrkesgrupper redovisas också. Kapitlet innehåller slutligen även ett avsnitt om i vilken utsträckning stalkning kan ligga bakom ansökningar respektive överträdelser av besöksförbud.

²⁵ Se bilaga 2.

De två därefter följande kapitlen tar upp lagstiftningen och rättstillämpningen utomlands respektive i Sverige. Det svenska kapitlet innehåller även en genomgång av justitieutskottets betänkande om stalkning från år 2005, bland annat vad som framfördes från olika remissinstanser.²⁶ Kapitlet innehåller även synpunkter från intervjuade praktiker.

²⁶ Betänkande 2004/05:JuU20 Stalking.

Utländska studier

Det finns ingen given definition av företeelsen stalkning. I princip är de definitioner som påträffas i internationell litteratur uppbyggda utifrån tre komponenter: gärningspersonens beteende, gärningspersonens uppsåt och offrets reaktion.

Det beteende som alla definitioner utgår ifrån är att gärningspersonen vid *upprepade tillfällen* tar *oönskade* kontakter eller på något annat sätt försöker kommunicera med offret. Hur många gånger beteendet ska ha upprepats för att det ska vara tal om stalkning kan också variera i olika definitioner. Det vanligaste är att det krävs att de oönskade kontakterna ska ha tagits vid minst två tillfällen. Men det finns även undersökningar där offret ska ha förföljts av gärningspersonen vid minst tio tillfällen, för att det ska räknas som stalkning²⁷.

Det som främst skiljer olika definitioner från varandra är vilken betydelse som läggs vid gärningspersonens uppsåt respektive offrets reaktion. En definition som är uppbyggd utifrån gärningspersonens uppsåt ges till exempel av den amerikanske forskaren J. Reid Meloy i en artikel från 1998²⁸. Han definierar stalkning som att ”avsiktligen illvilligt förfölja och trakassera en annan person vid upprepade tillfällen”.

Andra definitioner ser i stället offrets reaktion som det centrala. De amerikanska forskarna Mullen, Pathé och Purcell definierar till exempel stalkning som ”*en kombination (”constellation”) av beteenden som inrymmer upprepade försök att uppnå oönskad kommunikation och/eller kontakt som skrämmer, påtagligt stör och oroar offret*”²⁹. I denna definition inryms således även beteenden som inte har en illvillig avsikt, till exempel en beundrare som tar upprepade oönskade kontakter med en artist eller annan offentlig person. I motsats till i Meloy's definition krävs emellertid att offret skräms och allvarligt störs av beteendet.

Det finns slutligen även studier som använder en definition som varken kräver att gärningspersonen haft ett illvilligt uppsåt eller att offret blivit rädd eller upprörd. En större engelsk/walesisk studie från 1998 om stalkning, som gjordes inom ramen för den årliga British Crime Survey, definierade stalkning som ”*upprepad och oönskad uppmärksamhet från en annan person*”³⁰.

Två större studier med representativt urval

Den första större undersökning som belyser både stalkningens omfattning och karaktär gjordes i USA åren 1995–1996 av National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention.³¹ Det är en studie som bygger

²⁷ Mullen, P., Pathé, M., Purcell, R. och Stuart, G. (1999)

²⁸ Meloy, J. (1998)

²⁹ Mullen, P., Pathé, M. och Purcell, R. (2000)

³⁰ Budd, T. och Mattinson, J. (2000)

³¹ Tjaden, P. och Thoennes, N. (1998).

på telefonintervjuer med ett nationellt representativt urval av 8 000 män och 8 000 kvinnor i åldrarna 18 år och uppåt.

Därutöver finns ytterligare en större studie om stalkning, som grundar sig på ett större riksrepresentativt urval i befolkningen. Den gjordes år 1998 inom ramen för British Crime Survey, och omfattar cirka 10 000 personer boende i England och Wales i åldern 16–59 år³².

Övriga studier som Brå tagit del av bygger på små icke representativa urval. De stalkningsoffer som har studerats är främst studenter vid psykologiska institutioner som forskar på området. Dessa studier bygger på svar från ett hundratal personer.³³ De stalkare som har studerats är främst gärningspersoner som är hänvisade till rättspsykiatriska kliniker. Urvalen i dessa studier omfattar mellan tio och ett par hundra personer.³⁴

FEM PROCENT HADE STALKATS I DEN AMERIKANSKA STUDIEN

De som ingick i den amerikanska studien tillfrågades om någon person mer än en gång hade utsatt dem för olika former av uppräknade beteenden, som att ha förföljt dem eller på annat sätt försökt kommunicera med dem mot deras vilja. De som svarade ja fick frågan om de blivit skrämda och om de hade blivit rädda för att utsättas för fysiskt våld. De som angav att de blivit mycket skrämda eller hade blivit rädda för att utsättas för fysiskt våld definierades ha blivit utsatta för stalkning, och fick svara på ett antal följdfrågor. Det var fem procent (åtta procent av kvinnorna och två procent av männen) som med denna definition hade blivit utsatta för stalkning någon gång under sitt liv.

När kravet på rädsla ställdes lägre, så att även de som i någon mån blivit rädda inrymdes ökade andelen utsatta. Med denna vidare definition var det åtta procent (tolv procent av kvinnorna och fyra procent av männen) som hade utsatts för stalkning.

Den fördjupade redovisningen av resultaten, som ges i den amerikanska studien, avser dock endast de fem procent som blivit mycket skrämda eller rädda för att utsättas för fysiskt våld.

VIDARE DEFINITION OCH DÄRMED FLER STALKADE I DEN ENGELSKA STUDIEN

Definitionen av stalkning är vidare i den engelska studien än i den amerikanska. I British Crime Survey tillfrågades personerna om de hade varit utsatta för upprepad och oönskad uppmärksamhet ("persistent and unwanted attention"), där "upprepad" innebar minst två tillfällen. Tolv procent av de intervjuade hade någon gång utsatts för stalkning utifrån den definitionen. Det är svaren från denna grupp som studiens resultatredovisning i huvudsak bygger på. I de fall de intervjuade har varit utsatta för stalkning flera gånger under sitt liv, har de redogjort för den senaste stalkningen.

På frågan om de blivit utsatta det senaste året var det 2,9 procent som svarade ja. När definitionen snävades in, så att endast de personer räknades

³² Budd, T. och Mattinson, A. (2000).

³³ Coleman, F. (1997) samt Sinclair, H. och Frieze, I. (2000).

³⁴ Meloy, J. och Gothard, S. (1995) samt Purcell, R., Pathé, M. och Mullen, P. (2001).

in som blivit oroade eller upprörda av uppmärksamheten ("distressed or upset") sjönk andelen som utsatts det senaste året till 2,6 procent.³⁵

OFFRET OFTAST EN YNGRE KVINNA, GÄRNINGSPERSONEN EN MAN

Närmare 80 procent av offren i den amerikanska studien var kvinnor. Offrets genomsnittsalder när stalkningen började var 28 år.

I den engelska studien utgjorde kvinnorna en något mindre andel av offren, två tredjedelar. En bidragande förklaring till att andelen manliga offer är högre i denna studie, är att även fall där offret uppger sig inte ha blivit rädd, definierats som stalkning.³⁶

De flesta identifierade gärningspersonerna i den amerikanska studien var män; endast 13 procent var kvinnor. I den engelska undersökningen var kvinnornas andel av stalkarna något högre, 18 procent.

Den amerikanska studien visade att de flesta offer på något sätt kände gärningspersonen (77 procent av de utsatta kvinnorna och 64 procent av de utsatta männen). Av de kvinnor som kände gärningspersonen hade tre fjärdedelar tidigare haft ett förhållande med personen; drygt hälften av dem hade utsatts redan medan förhållandet pågick. I de fall där gärningspersonen var make eller ex-make hade de allra flesta också blivit fysiskt misshandlade. Av de män som kände gärningspersonen var det mindre vanligt att de hade haft ett förhållande med personen; drygt hälften hade haft det.

I den engelska studien var andelen offer, som haft ett tidigare förhållande med gärningspersonen, något lägre.

OÖNSKAD NÄRVARO VANLIGAST I DEN AMERIKANSKA STUDIEN

Det vanligaste i den amerikanska studien var att stalkaren förföljde, spionerade eller stod utanför offrets dörr; det hade närmare 80 procent av offren varit med om. Över hälften av samtliga offer hade utsatts för oönskade telefonsamtal, en tredjedel hade fått ägodelar förstörda och knappt hälften hade utsatts för uttalade hot från gärningspersonen.

I den engelska studien var olika former av påtvingade telefonkontakter, exempelvis tysta eller oanständiga telefonsamtal, den mest förekommande formen av trakasserier. Vanligt var också att offret på något sätt tvingades att tala med gärningspersonen eller att gärningspersonen uppträdde fysiskt hotande genom att till exempel komma för nära. Det var också vanligt att gärningspersonen följt efter offret, rört eller gripit tag i offret eller väntat utanför offrets hem.

De svarande redogjorde även för vilka konsekvenser stalkningen fått för dem. Närmare en tredjedel av kvinnorna och en femtedel av männen i den amerikanska studien hade sökt psykologisk rådgivning som resultat av vad de utsatts för. Närmare en fjärdedel hade vidtagit särskilda försiktighetsåtgärder; så hade till exempel 17 procent skaffat pistol.

³⁵ Den snävare definitionen följer den avgränsning som gjorts i den engelska lagen mot stalkning som tillkom 1997 (The Protection from Harassment Act).

³⁶ Det var 57 procent av kvinnorna som blivit oroade eller upprörda av uppmärksamheten. Motsvarande andel av männen var 32 procent.

SJU PROCENT AV STALKNINGSFALLEN BEDÖMDES BERO PÅ PSYKISK STÖRNING ELLER MISSBRUK

Det var en mycket liten del av offren i den amerikanska studien, endast sju procent, som uppfattade att stalkningen berodde på att gärningspersonen hade en psykisk störning eller missbrukade droger eller alkohol.

VARFÖR UPPHÖRDE STALKNINGEN?

Över 90 procent av dem som varit utsatta för stalkning i den amerikanska studien uppgav att förföljelsen hade upphört. I en tredjedel av dessa fall hade stalkningen pågått under ett år eller mer.

På frågan vad som fått stalkningen att upphöra var de tre vanligaste svaren att offret flyttade (19 procent), att gärningspersonen blev kär i någon annan (18 procent) och att polisen varnade personen (15 procent). Totalt var det en fjärdedel av offren som uppgav någon form av ingripande från rättsväsendet som skäl till att stalkningen upphört; vid sidan om att polisen hade varnat personen var det elva procent som uppgav att stalkningen upphört för att stalkaren anhölls ("was arrested") och en procent som uppgav att stalkningen slutade för att stalkaren dömdes för ett brott.³⁷

ENDAST FEM PROCENT HADE BLIVIT DÖMDA FÖR STALKNINGEN

I den amerikanska studien hade närmare hälften av de utsatta anmält förföljelsen till polisen (45 procent av kvinnorna och 48 procent av männen). Enligt de intervjuade ledde detta i en tredjedel av fallen inte ens till att polisen "took report" (ungefär tog upp anmälan). En fjärdedel av de anmälda personerna greps eller anhölls. Det var inte ovanligt att polisen gav offret råd om hur hon eller han själv kunde skydda sig, eller hänvisade till någon stödverksamhet för brottsoffer.

Ungefär hälften av dem som anmälde saken var nöjda med polisens agerande, medan hälften inte var det. Hälften tyckte att situationen förbättrades efter polisanmälan.

Drygt 20 procent av de anmälda fallen ledde till åtal. Åtalen avsåg olika brottskategorier som stalkning, ofredande, olaga hot, skadegörelse med mera. Ungefär hälften av de åtalade fälldes för brott. Det innebär att ungefär fem procent av gärningspersonerna i den amerikanska studien dömdes för stalkningen.

I den engelska studien var det färre personer, en tredjedel, som hade polisanmält händelserna. Det torde hänga samman med att även lindriga incidenter, som inte skrämt offret, inrymdes i definitionen av stalkning. Det ställdes inga frågor i undersökningen om gärningspersonen hade åtalats och lagförts.³⁸

³⁷ Alla amerikanska stater hade lagar mot stalkning när studien gjordes.

³⁸ Däremot gjordes en separat studie av hur ett antal polisanmälda fall hanterades rättsligt. Den studien redovisas på s. 53.

Stalkare på rättspsykiatriska kliniker

Närmare beskrivningar av stalkaren finns i stort sett bara i de studier som gjorts på rättspsykiatriska kliniker. Eftersom den amerikanska omfattningsstudien visade att endast en liten del av samtliga stalkare bedömdes vara psykiskt störda, och endast fem procent av stalkarna blev dömda, bör man inte använda dessa undersökningar för att beskriva den genomsnittlige stalkaren. Man kan dock tänka sig att dessa studier säger något om hur gärningspersonen kan se ut i de allvarligaste fallen.

En stor studie från år 1999 bygger på uppgifter från 145 gärningspersoner som hänvisats till en rättspsykiatrisk klinik i Australien under perioden 1993–1997.

I studien definierades stalkning som ovälkomna försök att närma sig eller kommunicera med offret, som upprepades minst tio gånger under minst fyra veckor. Det rör sig alltså om en definition som ställer påtagligt högre krav på intensitet och varaktighet än i de två tidigare refererade omfattningsstudierna.

Av de 145 stalkarna var 80 procent män. Medianåldern var 38 år. 30 procent av dem hade tidigare haft ett förhållande med offret. En fjärdedel hade haft en yrkesrelation till offret; ofta hade offret varit stalkarens läkare. Årterstoden hade varit bekanta med offret (19 procent) eller inte alls känt offret (14 procent).

Mediantiden som stalkningen pågick var ett år. Den vanligaste kommunikationsmetoden var telefonuppringningar och brev. De flesta stalkarna hade upprepade gånger fysiskt förföljt offren, till exempel genom att närma sig dem på offentlig plats eller genom att övervaka dem. Nästan hälften av stalkarna hade skickat oönskade gåvor till offret. Drygt hälften hade hotat sitt offer, och mer än en tredjedel hade också hotat en tredje part. En tredjedel hade fysiskt attackerat offret.

Inte oväntat med hänsyn till att studien gjordes vid en rättspsykiatrisk klinik, hade många av dessa 145 stalkare psykiska störningar. Hälften hade en personlighetsstörning som huvuddiagnos, och 40 led av psykos. Drygt en tredjedel hade tidigare varit dömda för brott, varav en majoritet för våldsbrott.

FEM GRUPPER AV GÄRNINGSPERSONER

Utifrån gärningspersonernas motiv till förföljelsen kunde de delas in i fem grupper:

- personer som blivit avvisade i en relation,
- personer som önskade en nära relation och ville få till stånd ett förhållande med offret,
- inkompetenta ("incompetent") uppvaktande personer som var medvetna om att offret inte besvarade deras känslor, men som ändå hoppades att deras beteende skulle leda till en träff eller tillfällig sexuell förbindelse ("a date or a sexual encounter"),
- förbittrade ("resentful") personer som ofta ville hämnas en reell eller upplevd skada eller förolämpning, och
- "rovgiriga" ("predatory") personer, som förföljde offret för att förbereda ett våldsbrott, vanligen av sexuell karaktär.

De fem grupperna fördelade sig på följande sätt:

Tabell 1. Gärningspersoner på rättspsykiatrisk klinik, indelade i grupper utifrån motiv till förföljelsen; andel i procent (n=145).

	Andel i procent
Avvisade	36
Närhetssökande	34
Inkompetenta	15
Förbittrade	11
"Rovgiriga"	4
Summa	100

Om stalkaren var tidigare dömd eller missbrukare ökade risken för att offret skulle utsättas för hot eller våld. Risken var större att förföljelsen övergick i våld om stalkaren inte var psykotisk.

OLIKA ÅTGÄRDER FÖR OLIKA GRUPPER AV STALKARE

Författarna gör också preliminära bedömningar av vilka åtgärder som är lämpligast för de olika grupperna.

De som hoppas få en relation med offret, de närhetssökande, bör hanteras inom psykiatrin eftersom de ofta inte påverkas av juridiska sanktioner – de ser sådana som priset för sann kärlek. De avvisade stalkarna, däremot, kan ofta fås att upphöra genom böter eller hot om häkte eller fängelse. Författarna bedömer att det är ganska lätt att få "inkompetenta" stalkare att upphöra med att förfölja offret; utmaningen är att få dem att inte välja ut ett nytt offer. Förbittrade stalkare är en grupp som bedöms vara svår att påverka; det går oftast inte att få dem att gå i terapi, och legala sanktioner tenderar att snarare förstärka stalkningsbeteendet. "Rovgiriga" stalkare bedöms primärt vara ett problem för kriminalvården.

När det gäller stalkare med psykiska störningar anges att de behöver vård, men att det inte är någon lätt uppgift med hänsyn till att många av dem har vanföreställningar. Vården av dem kräver hög psykoterapeutisk kompetens i kombination med läkemedelsbehandling och allmänt stöd.

En generell beskrivning av vad som kan utmärka stalkare

Docent Martin Grann har följt den internationella forskningen om vad som utmärker dem som kommit till rättsväsendets kännedom som stalkare. De studier som finns visar att de som stalkar kan delas in i tre grupper utifrån sin psykiska status: personer utan tydliga psykiska problem, personer med personlighetsstörningar eller missbruksproblem, och personer med svåra psykiska sjukdomar. Martin Grann ger följande bild.

Gruppen av stalkare som inte har några tydliga psykiska problem framstår ofta som normalfungerande med undantag av stalkningsbeteendet. Det finns olika teorier om varför dessa människor förföljer och trakasserar andra, men inga data. Det tycks som om de fastnar i dessa beteenden och har svårt att gå vidare. Önskan att få upprättelse eller hämnd är för många av dem den dominerande drivkraften.

Den andra gruppen stalkare, har en psykiatrisk problematik, men inte av så allvarlig karaktär att de behöver sluten psykiatrisk vård. De kan ha haft kontakt med öppenvården, men de flesta tycker inte själva att de har några problem. Många av dem har en paranoid personlighetsstörning, som yttrar sig i att de är misstänksamma mot andra och lätt tror att folk är ute efter dem. Ett exempel är stalkande "rättshaverister", som upplever att de felbehandlats av rättsväsendet, sjukvården eller på arbetsplatsen. Det finns också stalkare med andra personlighetsstörningar, till exempel borderline, som har svårt med relationer till andra. I nära relationer pendlar de mellan gränslös kärlek, då de idealiserar, och djupt hat, då de kan använda våld. De är impulsiva och kan gå till ytterligheter för att undvika att bli ensamma. Missbrukare ingår också i denna grupp. Stalkandet sker främst under påverkan av alkohol eller andra droger, då personerna befinner sig i ett tillstånd av aggressivitet och låg impuls kontroll.

Slutligen finns en grupp stalkare som har svåra psykiska sjukdomar. I dessa fall drivs stalkningsbeteendet av vanföreställningar. Det kan handla om personer med schizofreni eller "bipolärt syndrom" (tidigare kallat manodepressiv sjukdom), där stalkningen utgör en del av sjukdomen. Det finns också personer som lider av så kallad "erotomani", som innebär att de är förälskade i och helt fixerade vid en annan person, ofta någon de inte känner. De har en enda vanföreställning, att förälskelsen är eller kommer att bli besvarad, och är i övrigt välfungerande personer.

Martin Granns bild från forskningen är att både de personlighetsstörda och psykiskt sjuka stalkarna är svåra att behandla. De saknar vanligen sjukdomsinsikt och vill inte ha någon hjälp för att kunna sluta med sin förföljelse.

Omfattningen av stalkning i Sverige

Av de drygt 4 000 slumpmässigt valda personer som ingick i Brå:s telefonundersökning, var det nio procent (362 personer) som uppgav att de någon gång i livet hade blivit utsatta för upprepade trakasserier av en och samma person. Tre fjärdedelar av dessa var kvinnor.

I de länder som har särskilda antistalkningslagar krävs vanligen att offret ska ha blivit skrämt av de upprepade trakasserier för att gärningspersonen ska kunna fällas för brott. För man in som kriterium i Brå:s undersökningmaterial att den drabbade även ska ha upplevt trakasserier som ganska eller mycket skrämmande sjunker andelen drabbade till 5,9 procent av de svarande. Andelen som utsatts för upprepade trakasserier som de upplevde som *mycket* skrämmande var tre procent.

TRE PROCENT HADE BLIVIT UPPREPAT TRAKASSERADE SENASTE ÅRET

För att få en bättre bild av hur vanligt det är att någon utsätts för upprepade trakasserier är det också av värde att beräkna hur många personer som utsätts under ett år. Ungefär en tredjedel av dem som trakasserats, såväl kvinnor som män, uppgav att detta skett under de senaste tolv månaderna. Totalt har 2,9 procent av de svarande trakasserats under det senaste året (4,0 procent av kvinnorna och 1,6 procent av männen).

För man in som kriterium i Brå:s undersökningmaterial att de som utsatts även ska ha upplevt trakasserier som mycket skrämmande har en procent trakasserats under det senaste året.

Tabell 2. Personer som blivit upprepat trakasserade någon gång i livet respektive under det senaste året, och som upplevde trakasserier som skrämmande. Andel i procent.

	Någon gång i livet	Senaste året
Upprepat trakasserade	9,0	2,9
Upplevde trakasserier som ganska eller mycket skrämmande	5,9	2,0
Upplevde trakasserier som mycket skrämmande	3,0	1,0

DE SVENSKA RESULTATEN ÄR GANSKA LIKA RESULTATEN I TIDIGARE STUDIER

Det är svårt att exakt jämföra resultaten från den svenska studien med resultaten i de ovan nämnda amerikanska och engelska undersökningarna. Det beror bland annat på att urvalet delvis skiljer sig och att sättet att formulera frågorna om vad de svarande upplevt, inte är identiskt i de tre studierna. I de fall den svenska studien haft för avsikt att använda samma uttryck som i de tidigare studierna går det heller inte att säkert säga om de språkliga valörerna i de svenska uttrycken är riktigt desamma, vilket kan påverka de svarande. Vissa försiktiga jämförelser bör dock kunna göras.

Urvalet i den amerikanska studien täcker samma åldersgrupp som i den svenska³⁹. Åtta procent uppgav där att de utsatts för stalkning på ett sätt som skrämmt dem i någon utsträckning ("somewhat or a little frightened"). Fem procent hade någon gång stalkats på ett sätt som gjort dem mycket rädda eller rädda att utsättas för fysisk skada, jämfört med tre procent i Sverige. Andelen som stalkats utan att bli rädda anges inte.

Den engelska studien har ett snävare urval när det gäller ålder. De uppringda är 16–59 år, jämfört med 18–79 år i den svenska studien. Andelen som där svarar att de någon gång blivit upprepat trakasserade är tolv procent. Om man exkluderar personer över 59 år i det svenska materialet, ökar andelen som blivit upprepat trakasserade från 9,0 till 9,9 procent. Utan dessa personer ökar även andelen som blivit utsatta det senaste året, till 3,6 procent, vilket är en något högre andel än i England. Tar man fasta på att de som utsatts ska ha upplevt trakasserier som skrämmande i någon mån är andelen något större i den svenska studien än i den engelska.⁴⁰

En jämförande sammanställning av de tre studiernas resultat finns i tabell 11 i bilaga 3.

REDOGÖRELSER FÖR OMFATTANDE TRAKASSERIER VANLIGA

Med den vida definition av stalkning som används i studien skulle man kunna tänka sig att många av de svarande tog upp mer bagatellartade händelser. Deras uppgifter om händelsernas intensitet och varaktighet tyder dock på att det ofta rör sig om beteenden som upprepas vid många tillfällen under en längre tid.

Ser man till hur många händelser man utsatts för och hur länge trakasserier pågick, är medianantalet händelser som kvinnorna varit utsatta 30 händelser och mediantiden som händelserna pågick sex månader. Motsvarande uppgifter för de utsatta männen är 20 händelser och 5,5 månader. Endast 21 personer redogör för upprepade trakasserier där antalet händelser är färre än fem.

VANLIGAST ATT MAN TRAKASSERAS AV EN BEKANT

I den svenska undersökningen är det vanligaste att offret på något sätt känner gärningspersonen.⁴¹ I en fjärdedel av fallen rör det sig om en dåvarande eller tidigare partner, och i nära en fjärdedel rör det sig om en annan privat relation. En tiondel av de svarande har varit utsatta för upprepade trakasserier av en arbetskamrat eller studiekamrat, och sex procent har trakasserats av någon som de fått kontakt med genom sin yrkesutövning. Ungefär en

³⁹ Den amerikanska studien har dock inte haft någon övre åldersgräns. Ungefär två procent av intervjupersonerna i den studien är 80 år eller äldre.

⁴⁰ I den svenska studien "inte särskilt skrämmande", "ganska skrämmande" och "mycket skrämmande". I den engelska "little distressed", "fairly distressed" och "very distressed".

⁴¹ Brå har valt att belysa företeelsen stalkning utifrån att en enskild person trakasserar en annan enskild person. Den främsta anledningen till detta är att den internationella forskningen om stalkning vanligen har detta fokus. Det finns dock skäl att påpeka att stalkning även kan utföras av flera gärningspersoner mot ett enskilt offer, liksom av en enskild gärningsperson mot flera offer.

tredjedel av de intervjuade uppgav att de trakasserats av en obekant eller att de inte alls visste vem det var.

I följande avsnitt har undersökningsmaterialet delats in i tre kategorier på grundval av offrets relation till gärningspersonen:

- *"Nära relation"* – avser den grupp som tillhör målgruppen för fridskränkingsbrotten; inrymmer dåvarande eller tidigare make, maka eller sambo, flick-/pojkvän eller partner man ej sammanbott med, samt förälder/styvförälder, syskon, barn eller annan nära familjemedlem.
- *"Annan relation"* – inrymmer vän, bekant, tillfällig sexuell relation, granne, annan släkting än familjemedlem och dåvarande eller tidigare arbetskollega, studiekamrat eller liknande.
- *"Obekant/okänd"* – inrymmer dels de som vet att den som trakasserar dem är obekant, dels de som inte vet vilken relation de har till personen.

I den fortsatta redovisningen av resultaten har den lilla grupp som förföljts på grund av sin yrkesutövning uteslutits. En bild av den typen av stalkning ges i stället i det avsnitt där resultaten redovisas från de särskilda enkäter som gått ut till riksdagsledamöter, åklagare och psykiatriker.

Tabell 3. Den trakasserade personens relation till gärningspersonen. Andel i procent (n=325⁴²)

	Andel i procent
"Nära relation"	28
"Annan relation"	33
Kontakt genom yrkesutövning	6
"Obekant/okänd"	34
Summa	100

SVAREN INRYMMER ALLT FRÅN HÄNSYNSLÖS RÖKNING TILL VÅLDTÄKT OCH KIDNAPPNING

Förutom ett antal frågor om angivna former av trakasserier fick intervjupersonerna även frågan om de trakasserats på något annat sätt. Svaren vittnar om hur skiftande karaktär stalkning har när den enda gemensamma nämnaren är upprepningen i trakasserier. En intervjuperson uppger att personen som trakasserat henne stått och rökt på sin balkong trots att det är förbjudet och att hon är allergisk. En annan uppger att hon blivit hotad med vapen och våldtagen, och att hennes son kidnappats.

JU NÄRMARE RELATION DESTO MER UTSATT ÄR OFFRET

Av tabell 4 nedan framgår att förföljelsen i alla grupper nästan alltid inrymmer trakasserier i form av telefonsamtal, mail eller brev. Över 90 procent av offren har varit utsatta för detta.

⁴² Av de 37 personer som inte besvarat frågan har 27 avbrutit intervjun efter dess inledande fråga. I resterande tio fall har intervjun avslutats före frågan om relation till gärningspersonen, då personen utsatts för färre än fem händelser som inte upplevdes som särskilt skrämmande.

Däremot varierar det mellan grupperna i vad mån stalkningen inrymde fysisk närvaro av gärningspersonen. Det är offer som haft en tidigare "nära relation" till gärningspersonen som i störst utsträckning utsatts för stalking som inrymmer fysisk förföljelse, hot och våld. I nio fall av tio har de utsatts för trakasserier i en sådan form att den trakasserande befunnit sig hos eller i närheten av den drabbade. Exempel på sådana former är besök i hemmet, på arbetsplatsen eller andra platser där den drabbade brukar befinna sig, skadegörelse av den drabbades egendom, förföljelse av den drabbade utomhus eller markering av sin närvaro genom att lämna kvar saker för den drabbade att hitta.

Att förfölja personer när de vistas utomhus eller att markera sin närvaro genom att lämna kvar saker för att den trakasserade ska hitta dem är beteenden som ofta associeras till begreppet stalking. I "nära relationer" har sex av tio erfarenheter av sådana trakasserier.

Tabell 4. Olika former av trakasserier efter typ av relation mellan offer och gärningsperson. Andel i procent.

	"Nära relation" n=90	"Annan relation" n=106	"Obekant/ okänd" n=108	Samtliga n=304
Trakasserier per telefon, mail eller brev	100	87	87	91
Trakasseraren fysiskt närvarande	89	77	41	68
Endast telefonkontakt	3	5	29	13
Trakasseraren förföljt eller markerat närvaro	60	34	24	38

Två tredjedelar av dem med en "nära relation" till gärningspersonen har blivit hotade och drygt hälften har utsatts för våld.

En majoritet av offren i alla grupper har blivit ganska eller mycket skrämda av trakasserier. Andelen som blivit *mycket* skrämda är dock större bland de offer som haft en "nära relation" till gärningspersonen. Det är också en större andel i den gruppen som uppger att trakasserier generellt påverkat deras tillvaro i stor utsträckning.

Tabell 5. Utsatthet för våld och hot om våld, samt upplevelse av trakasserierna, efter typ av relation mellan offer och gärningsperson. Andel i procent

	"Nära relation n=90	Annan relation" n=106	"Obekant/ okänd" n=108	Samtliga n=304
Utsatt för hot om våld (själv eller närstående)	67	44	30	46
Utsatt för våld (själv eller närstående)	56	16	8	25
Upplevde trakasserierna som ganska eller mycket skrämmande	78	69	70	72
Upplevde trakasserierna som mycket skrämmande	46	37	32	38
Trakasserierna har generellt påverkat tillvaron i mycket stor utsträckning	45	26	14	27

Generellt kan sägas att ju närmare relationen är till personen som trakasserar, desto mer skrämmande uppfattas trakasserierna av den drabbade. Detta mönster går igen också inom gruppen "nära relation". Personer som trakasseras av en dåvarande eller tidigare partner de sammanbott med uppfattar trakasserierna som mer skrämmande i större utsträckning än när det rör sig om en partner man inte sammanbott med. Dessa uppfattar i sin tur oftare trakasserierna som mycket skrämmande än de som trakasseras av en förälder/styvförälder, syskon, barn eller annan nära familjemedlem. De som varit gifta eller sammanbott med gärningspersonen har också i större utsträckning utsatts för skadegörelse, blivit förföljda utomhus och fått sina liv kartlagda.⁴³

Intervjupersonerna har även tillfrågats om de utsatts för andra former av trakasserier än dem som de besvarat specifika frågor om.⁴⁴ Intervjuarna har sedan kortfattat antecknat i fritext de mer konkreta beskrivningar av trakasserier som en del intervjupersoner lämnat. Från dem som haft en "nära relation" till förövaren anges till exempel: "följt efter i bilen", "han har låst in mig", "hotat/bråkat", "misshandel av både mig och barnen", "psykisk terror", "misshandel och mordbrand", "skrikit svordomar efter mig på stan", "skrämt barnen", "slag och hot", "ständig övervakning", "tvingade sig till kontakt", "provocerade fram möten".

STALKNING I ANDRA RELATIONER

Stalkningsmönstret när offret haft en "annan relation" till gärningspersonen⁴⁵ har likheter med vad som förekommer när offret haft en "nära relation" till denne, men det finns också skillnader.

För båda grupperna ingår det vanligtvis i mönstret av trakasserier att gärningspersonen är fysiskt närvarande i situationen; förföljelse genom enbart telefonkontakt är ovanligt. Det är dock mindre vanligt att gärningsper-

⁴³ Se tabell 12 i bilaga 3.

⁴⁴ Se bilaga 2.

⁴⁵ Vän, bekant, tillfällig sexuell relation, granne, annan släkting än familjemedlem, dåvarande eller tidigare arbetskollega, studiekamrat eller liknande.

sonen bokstavligen förföljt offret eller hotat denne i fall där de inte haft en "nära relation". De allra flesta har heller inte utsatts för våld. Andelen som tycker att trakasserierna generellt påverkat deras tillvaro i stor utsträckning är också mindre.⁴⁶

De beskrivningar som ges i fritexten är av mycket varierande karaktär, från händelser som framstår som mycket otäcka och obehagliga, till sådant som ger ett något mindre allvarligt intryck (när de beskrivs i denna korta form). Att händelserna är av så skiftande karaktär torde delvis sammanhånga med att den relation som offret och gärningspersonen har kan vara av mycket olika slag, från en tillfällig sexuell relation till en granne, arbetskamrat eller avlägsen bekant. Några exempel: "Försökt sabotera arbete", "bara stått på balkongen och skrikit", "flåsat i telefon", "förstört min bil och trädgård", "klagomål utan fog", "körde över hunden, obefogade polisanmälningar", "negativa anmärkningar och påpekanden", "skriker på stan", "snuskiga förslag", "tysta i telefonen", "utfrysning", "hotat med vapen två gånger".

STALKNING AV EN OBEKANT HAR OFTA NÅGOT MINDRE ALLVARLIG KARAKTÄR

För gemene man torde stalkning ofta förknippas med att på ett skrämmande sätt bli förföljd av en främling.⁴⁷ Av Brå:s undersökning kan man dra slutsatsen att 2,7 procent av befolkningen någon gång i livet vid upprepade tillfällen trakasserats av en obekant eller okänd. En procent av de svarande hade blivit utsatta för sådan förföljelse under det senaste året.

Däremot medför inte det faktum att det rör sig om en främling att de som utsatts blivit *särskilt* skrämda och påverkade, jämfört med dem som utsatts av någon de känner. Andelen som blivit mycket skrämda var lägre än bland dem i "nära relationer", och andelen som tyckte att trakasserierna påverkat deras tillvaro i stor utsträckning var betydligt lägre än bland såväl dem i "nära relation" som i "annan relation". Det kan hänga samman med att när den trakasserande personen är obekant eller okänd är det mycket mindre vanligt att gärningspersonen fysiskt förföljt offret. Det är också mindre vanligt att de utsatts för hot och våld. Andelen i denna grupp som trakasserats enbart via telefon är också mycket större än i de båda andra grupperna⁴⁸.

Men även om de i mindre utsträckning utsatts för "grova" trakasserier, hot och våld, så kan man från fritexten utläsa situationer som typmässigt måste vara obehagliga, särskilt om de pågår under en längre tid: "Aveställt läkartid, ringt och flåsat", "förföljt mig utomhus", "muckat gräl", "ringt berusad till kvinnojour och sagt att det var brott på gång i huset", "ringde och frågade vad jag hade på mig, visste vem jag var", "sagt fräcka sexuella saker på telefon", "smög runt, bröt sig in", "spanat in genom mitt fönster", "tagit sig in på tomten", "tog jobb i närheten".

⁴⁶ Se tabell 14 i bilaga 3.

⁴⁷ I den tidigare refererade artikeln av Martin Grann på DN-debatt ges också främst en sådan bild av företeelsen stalkning.

⁴⁸ Se tabell 4, s. 33.

KVINNOR MER UTSATTA FÖR VÅLD OCH MER SKRÄMDA ÄN MÄNNEN

En jämförelse mellan könen visar att det är mer än dubbelt så vanligt att kvinnor upplevt trakasserierna som mycket skrämmande. Detta kan delvis förklaras av att en större andel av kvinnorna utsatts för våld i samband med trakasserierna. För nära trettio procent av kvinnorna inrymde trakasserierna inslag av våld, medan motsvarande andel bland männen var drygt tio.

VANLIGASTE MOTIVEN ATT ÅTERUPPTA ELLER INLEDA FÖRHÅLLANDEN

De intervjuade fick också frågan vad de trodde var målsättningen med trakasserierna. Det är naturligtvis svårt för offret att ge något säkert svar på detta, då den enda som verkligen vet syftet är personen som trakasserar. Med denna osäkerhet har intervjupersonerna ändå tillfrågats om vad de tror att personen som trakasserade dem hade som främsta målsättning med sitt handlande.

Fyra av tio personer i gruppen "nära relation" har angivit att den trakasserande personens mål är att ha kvar eller återuppta ett förhållande. De vanligaste svaren i de övriga grupperna är att personen vill inleda en kärleksrelation med dem eller att man inte vet varför man trakasseras.

Förutom de fasta svarsalternativen till frågan gavs möjlighet att ange andra mål för trakasserierna. Variationen i dessa öppna svarsalternativ visar vilken heterogen företeelse upprepade trakasserier utgör. Några personer är ute efter att tilltvinga sig pengar, andra att få eller behålla vårdnaden av sitt barn. Några uppfattas som uppenbart psykiskt sjuka och andra som ensamma och allmänt efterhängsna. Av tabell 6 framgår att de oftast angivna fasta svarsalternativen är "vet inte" och "annat".

Tabell 6. Gärningspersonens främsta målsättning med trakasserierna, efter typ av relation mellan offer och gärningsperson. Andel i procent.

	"Nära relation" n=90	"Annan relation" n=106	"Obekant/ okänd" n=108	Samtliga n=304
Att ha kvar eller återuppta ett förhållande	40	8	3	15
Att inleda en kärleksrelation med mig	5	24	11	14
Att hämnas	9	11	5	8
Att förödmjuka eller förolämpa mig	10	9	6	8
Att påverka mig i min yrkesutövning	1	4	--	2
Vet inte	11	17	44	25
Annat	21	28	32	27

EN KNAPP TREDJEDEL POLISANMÄLDE HÄNDELSERNA

Totalt sett är det en knapp tredjedel som polisanmält trakasserierna. Det är ungefär samma andel som i den engelska studien, medan det i den ameri-

kanska är ungefär hälften som anmäler. Det kan bero på att man i den amerikanska studien ställer högre krav på att offren ska ha blivit skrämda av trakasserierna.

I den svenska undersökningen skiljer sig andelen som anmält något mellan typerna av relation till gärningspersonen. Personer som trakasseras av någon de haft en "nära relation" till anmäler i större utsträckning de händelser de råkat ut för; det blir ännu tydligare när det gäller personer som polisanmält upprepade gånger. Det har delvis sin förklaring i att personer i gruppen "nära relation" blir trakasserade under längre tid och vid fler tillfällen än personer i de båda andra grupperna. De har helt enkelt längre tid på sig och fler händelser att anmäla. Men det torde också förklaras av att de i större utsträckning än övriga grupper utsatts för hot och våld.

FYRA AV FEM ANMÄLNINGAR LEDDE INTE TILL ÅTAL

Fyra femtedelar av polisanmälningarna ledde inte till någon form av påföljd. I nästan alla fall hängde det samman med att anmälningen inte resulterade i något åtal.

Andelen trakasserier som lett till en fällande dom är högre bland personer i gruppen "nära relation" än i de båda andra grupperna. Det torde förklaras av att denna grupp generellt utsätts för grövre former av trakasserier. Sådana brott, till exempel när trakasserierna inrymmer våld, har högre prioritet i rättssystemet och kan i många fall vara lättare att bevisa än mindre grova fall av trakasserier. I de fall någon dömts är vanliga brottsrubriceringar olaga hot och misshandel. Vanliga påföljder är skyddstillsyn och fängelse.

HÄLFTEN TYCKTE ATT SITUATIONEN FÖRBÄTTRADES EFTER POLISANMÄLAN

De intervjupersoner som uppgivit att de polisanmält trakasserierna har även tillfrågats om deras situation förbättrades genom anmälan. Totalt är det närmare hälften som tyckte att situationen förbättrades eller förbättrades i viss mån genom anmälan. Personer i gruppen "nära relation" tyckte i större utsträckning än de andra att situationen förbättrades. Antalet personer i respektive grupp i undersökningsmaterialet som anmält är dock så pass litet att man bör vara försiktig med att dra några långtgående slutsatser på grundval av dessa siffror.

Tabell 7. Trakasserier som anmälts till polisen, anmälda fall som lett till fällande dom och anmälda fall som lett till att offrets situation förbättrades, efter typ av relation mellan offer och gärningsperson. Andel i procent.

	"Nära relation" n=90	"Annan relation" n=106	"Obekant/ okänd" n=108	Samtliga n=304
Någon gång anmält trakasserier till polisen	42	25	30	31
Anmält minst två gånger	26	11	9	15
Andel av anmälda trakasserier som lett till fällande dom eller strafföreläggande	35	12	13	21
Situationen förbättrades genom anmälan	41	19	28	31
Situationen förbättrades i viss mån genom anmälan	16	19	9	15

EN DEL TYCKTE INTE TRAKASSERIerna VAR TILLRÄCKLIGT ALLVARLIGA FÖR EN POLISANMÄLAN

De som inte gjort någon polisanmälan fick, utifrån olika svarsalternativ, ange orsaken till att de inte anmält händelserna. Det vanligaste svaret var att man inte tyckt att trakasserier varit tillräckligt allvarliga. Det angav en fjärdedel av dem som inte anmält. Bland dem som haft en "nära relation" till gärningspersonen är det dock lika vanligt att man inte polisanmält på grund av rädsla för repressalier.

Ungefär lika många i de tre grupperna har i stället för de fasta svarsalternativen uppgivit att de inte anmält på grund av att de klarat upp situationen själva; ett inte ovanligt sätt är genom att hota med polisanmälan.

Tabell 8. Orsak att inte anmäla trakasserier till polisen bland personer som inte anmält, efter typ av relation mellan offer och gärningsperson. Andel i procent.

	"Nära relation" n=52	"Annan relation" n=80	"Obekant/ okänd" n=76	Samtliga n=208
Vågade inte anmäla på grund av rädsla för repressalier	17	8	3	8
Tyckte inte att trakasserier var tillräckligt allvarliga	17	21	30	24
Bedömde inte trakasserier som brottsliga	4	5	3	4
Trodde inte på någon åtgärd från polis, åklagare eller domstol	4	13	17	12
"Klarade av det hela själv"	6	7	6	7

Svarsalternativet under den streckade linjen är ett öppet svarsalternativ där intervjupersonerna angivit "annat" som fast svarsalternativ.

OVANLIGT SÖKA HJÄLP UTANFÖR FAMILJ ELLER UMGÄNGESKRETS

De intervjuade tillfrågades om de sökt någon hjälp från andra än familj, vänner och bekanta för att trakasserier skulle upphöra. Nio av tio som trakasserades av en obekant eller okänd hade inte sökt någon sådan hjälp.

Även i den grupp som sökt mest hjälp utanför familj eller bekantskapskrets hade majoriteten inte gjort det.

De personer i gruppen "nära relation" som sökt hjälp hos en ideell stödverksamhet, var nästan uteslutande kvinnor som trakasserats av en tidigare partner.

Om trakasserier har en koppling till arbetet är det vanligare att man ber arbetsgivaren om hjälp.

Exempel på annan hjälp man sökt är psykologhjälp, och att man kontaktat telefonbolag för att spåra samtal.

I de fall intervjupersonerna sökt hjälp har de tillfrågats om de generellt sett anser att de fått den hjälp de efterfrågat. Sammantaget är det något fler som fått hjälp i ganska liten eller mindre utsträckning än som fått det i ganska hög eller större utsträckning.⁴⁹

TRAKASSERIERNAS PÅVERKAN PÅ TILLVARON FÖR MÅNGA

En viktig fråga är hur mycket skada personer som utsätts för upprepade trakasserier lider genom det de utsätts för. Intervjupersonerna har därför fått uppskatta i hur stor utsträckning trakasserier generellt har påverkat dem. De har också tillfrågats om de någon gång varit sjukskrivna till följd av trakasserier.

Svarsfördelningen visar klart att ju närmare relation den trakasserade har till gärningspersonen, desto större påverkan har trakasserier haft på tillvaron för den utsatta. Drygt tre fjärdedelar av gruppen "nära relation" har angett att tillvaron påverkats i ganska eller mycket stor utsträckning. Motsvarande andel i grupperna "annan relation" och "obekant/okänd" är drygt hälften respektive en dryg tredjedel.

Då frågan ställdes med fyra svarsalternativ, råder det motsatta förhållandet bland dem som svarat att tillvaron påverkats i ganska eller mycket liten utsträckning. En knapp fjärdedel av personerna i gruppen "nära relation", knappt hälften i "annan relation" och två tredjedelar i "obekant/okänd" har uppgett något av dessa svarsalternativ.⁵⁰

Vad gäller sjukskrivningar har 38 procent av personerna i gruppen "nära relation" någon gång sjukskrivit sig till följd av trakasserier. Tio procent av dem med "annan relation" och sex procent i gruppen "obekant/okänd" har varit sjukskrivna.

VANLIGAST SKAFFA HEMLIG TELEFON OCH FÖRÄNDRA RUTINER I VARDAGEN

Intervjupersonerna har även tillfrågats om de vidtagit någon av ett antal olika åtgärder för att trakasserier skulle upphöra. Vissa av åtgärderna, som att skaffa hemligt telefonnummer eller förändra rutiner i vardagen, är förhållandevis enkla åtgärder. Andra åtgärder innebär en långtgående och krävande förändring av tillvaron. Den mest drastiska av åtgärderna, att flytta

⁴⁹ Totalt har 61 personer besvarat frågan. Intressant är om de svarande var mer nöjda med vissa typer av hjälpgivare än andra. Tyvärr är materialet för litet för att det ska vara möjligt att besvara den frågan.

⁵⁰ Se tabell 14, bilaga 3.

till en annan del av landet, har 17 procent av dem som haft en ”nära relation” till gärningspersonen vidtagit.

Tabell 9. Åtgärder som vidtagits för att trakasserierna ska upphöra, efter typ av relation mellan offer och gärningsperson. Andel i procent.

	”Nära relation” n=90	”Annan relation” n=106	”Obekant/ okänd” n=108	Samtliga n=304
Hemligt telefonnummer	36	24	24	27
Bytt bostad	40	12	6	18
Flyttat till annan del av landet	17	7	1	8
Skyddade personuppgifter	7	2	0	3
Ansökt om besöksförbud	18	5	1	7
Av ovan, beviljade	88	80	100	86
Förändrat rutiner i vardagen	44	36	28	36

Beräkning av stalkningens omfattning i hela befolkningen

Två procent av personerna i undersökningen har under de senaste tolv månaderna blivit utsatta för upprepade trakasserier som de upplevde som ganska eller mycket skrämmande. Relaterat till landets befolkning motsvarar det drygt 134 000 personer.^{51 52}

Av dessa personer har 40 procent (52 000 personer⁵³) anmält trakasserierna till polisen vid minst ett tillfälle. 19 procent (knappt 10 000⁵⁴) av dessa personers anmälningar har lett till en fällande dom eller så kallat strafföreläggande⁵⁵, 56 procent (knappt 30 000⁵⁶) har lagts ned och 13 procent (ungefär 6 500⁵⁷) har inte hunnit avslutas. I de fall någon dömts är misshandel och olaga hot vanliga brottsrubriceringar.

De 52 000 personer som anmält trakasserierna till polisen, kan sättas i relation till de nära 45 000 olaga hot och drygt 30 000 ofredanden som totalt anmäldes till polisen år 2004. Man kan anta att en stor del av brotten som föranlett dessa anmälningar rör stalkning.

Det faktum att det i reella tal inte är fler än 82 personer av undersökningens drygt 4 000 intervjuade som upplevt ganska eller mycket skräm-

⁵¹ Mellan 105 650 och 163 258 personer med ett 95-procentigt konfidensintervall.

⁵² Antalet personer i befolkningen 18–79 år var 6 589 902 år 2004, enligt Statistiska centralbyrån, www.scb.se

⁵³ Mellan 34 362 och 70 576 personer med ett 95-procentigt konfidensintervall.

⁵⁴ Mellan 1 972 och 17 705 personer med ett 95-procentigt konfidensintervall.

⁵⁵ En lagföringstyp som kan innefatta påföljderna böter eller villkorlig dom.

⁵⁶ Mellan 15 911 och 43 121 personer med ett 95-procentigt konfidensintervall.

⁵⁷ Mellan 134 och 12 983 personer med ett 95-procentigt konfidensintervall.

mande trakasserier innebär att man måste använda uppräknings som dem ovan med försiktighet.

Exempelvis representeras de 10 000 personer i befolkningen vars anmälningar lett till fällande dom, av sex personer i undersökningsmaterialet. Om ytterligare en persons anmälan resulterat i en fällande dom hade förändringen motsvarat drygt 1 600 personer i befolkningen.

Stalkning mot vissa yrkesgrupper

För att få en tydligare bild av hur stalkning inom ramen för yrkeslivet kan gå till har Brå vänt sig till vissa yrkesgrupper, som bedöms tillhöra dem som kan ha en särskilt hög risk att bli utsatta. De grupper som kontaktades var riksdagsledamöter, åklagare och psykiatriker. Att just dessa grupper valdes berodde, utöver bedömningen av deras överrisk, på att Brå relativt enkelt kunde få tillgång till kontaktuppgifter.⁵⁸ De som någon gång i sitt liv blivit utsatta för trakasserier vid minst två tillfällen av en och samma person, ombads fylla i en webbenkät som fanns tillgänglig på Internet. Enkäten fylldes i anonymt.

Massutskick med information om webbenkäten gjordes till alla i respektive yrkesgrupp. Svar inkom från totalt 188 personer, fördelat på 58 åklagare, 31 riksdagsledamöter och 99 psykiatriker.

Här är det viktigt att betona att det inte rör sig om en omfattningsundersökning, och att det därför inte går att dra några slutsatser från den om hur vanligt det är med stalkning i de olika yrkesgrupperna. Brå har nämligen endast bett dem som har personliga erfarenheter av stalkning att besvara enkäten. För att få en bild av stalkningens omfattning i dessa grupper hade det krävts att Brå begärt svar från hela undersökningsgruppen, oavsett om de stalkats eller inte. Med den valda designen vet man inte om de som inte svarat saknar erfarenheter av stalkning eller om de inte svarat av andra skäl. En omfattningsundersökning ställer tidsmässiga krav som uppdragets tidsramar inte medgett.

Vidare finns det skäl att erinra om att det enda som Brå:s studie kan ge en bild av är i vad mån företrädare för dessa tre yrkesgrupper *någon gång* varit utsatta för upprepade trakasserier. Studien ger inte någon information om i vad mån de blivit trakasserade vid upprepade tillfällen av olika personer under sitt yrkesliv. En riksdagsledamot och en psykiatriker har framfört till Brå att de utifrån sina erfarenheter ser detta som en brist. Psykiatrikern skriver: *”Det är olyckligt med denna undersökning att ni inte får en bild av ett helt livs vedermödor i detta avseende. Jag och min familj har varit utsatta för värre trakasserier tidigare.”*

KONTAKTER PER TELEFON, MAIL OCH BREV VANLIGAST

Den vanligaste kontaktformen är genom telefon, mail eller brev; 90 procent av de svarande har kontaktats på det sättet. En tredjedel har utsatts för fysisk förföljelse eller övervakning. Närmare 60 procent hade blivit hotade, men fysiskt våld var ovanligt; 14 procent av de svarande hade utsatts för

⁵⁸ Åklagarna och riksdagsmännen kontaktades per mail, medan psykiatrikerna fick brev.

det. Det innebär att de allra flesta hoten om våld inte realiserades (81 procent av dem som hotats hade inte blivit utsatta för våld).

TRE FJÄRDEDELAR AV DEM SOM BLIVIT SKRÄMDA HADE UTSATTS FÖR HOT

Knappt två tredjedelar av de svarande hade blivit ganska eller mycket skrämnda av trakasserierna.

De faktorer som bidrar till ökad rädsla är bland annat att gärningspersonen hade hotat den svarande eller dennes familj (nästan tre fjärdedelar av de skrämnda hade blivit hotade, till skillnad från en fjärdedel av de icke skrämnda) och att gärningspersonen hade övervakat eller fysiskt kontaktat den svarande.

Andelen som blivit rädda skiljer sig en del mellan yrkesgrupperna. De som i störst utsträckning varit föremål för trakasserier, som skrämt dem, är åklagarna och psykiatriker; trakasserierna mot dessa grupper har också i större utsträckning än mot riksdagsledamöterna varit förenade med hot.

EXEMPEL PÅ VAD TRAKASSERIerna KAN INNEBÄRA

En del av de svarande har i enkätens fritext närmare konkretiserat vad de varit med om, och det ger en tydligare bild av vad de upplevt. Av beskrivningarna framgår att även de händelser, som inte hade upplevts som särskilt skrämmande, i många fall framstår som mycket påfrestande och obehagliga:

”Det rörde sig om främst nattliga, periodvis ideliga telefonsamtal.” (psykiatriker)

”Hört av sig till domstolen när jag skulle vara i rätten. Via min chef begärt att få ta del av samtliga ärenden jag handlagt. Anmält mig till Riksåklagaren för tjänstefel. Besökt myndigheten och velat träffa mig.” (åklagare)

”Lyckades ta reda på mitt hemliga telefonnummer. Ringde och skrek att hon skulle ge mig för all felbehandling. En del samtal tog barnen emot vilket oroade dem. Språket var pepprat med grova ord och tillmälen.” (psykiatriker)

”Skickat förvirrade brev till min hustrus arbetsplats. Håller reda på bröllopsdag etc.” (psykiatriker)

”Lärt sig imitera min röst och lärt sig använda den i sjukvårdssammanhang per telefon. Sexuella stönanden per telefon till min hustrus arbetsplats. Tagit reda på barnens namn och gjort sexuella anspelningar till mina tonårsdöttrar på telefon till hemmet.” (psykiatriker)

Bland dem som blivit skrämnda är det, som nämnts ovan, vanligt att trakasserierna inrymmer fysisk förföljelse eller uttalade hot. En åklagare skriver till exempel följande:

”Har anmält mig flera gånger för brott i tjänsten. Han har ringt i min porttelefon och varit utanför min dörr hemma och skrivit mitt namn på dörren samt gjort samma sak på dörren till min arbetsplats.”

De grövsta fallen av skrämmande förföljelse som psykiatrikerna beskriver närmare, kan till exempel se ut på följande sätt:

”Upprepade ständigt ’Jag ber till Gud att Du ska bli mördad’. Förtalade mig inför andra anställda, kom intrusande oanmäld och krävde sjukskrivning omgående. Var allmänt ovetting. Han hade vissa kopplingar till kriminella kretsar vilket skrämde mig.”

”Hotbrev, bandinspelningar med sexuellt innehåll och hot om att våldföra sig på mig och döda mig och mina barn. Mannen ifråga förstörde vid flera tillfällen inredning på avdelningen han vistades på, när jag inte gav honom uppmärksamhet.”

Psykiatrikernas beskrivning av vad de varit med om i de fall där de blivit skrämda, illustrerar att de kan möta svårt psykiskt sjuka personer i sitt arbete.

ÄVEN SITUATIONER UTAN HOT KAN UPPFATTAS SOM SKRÄMMANDE

De flesta som blivit skrämda av trakasserier inom ramen för sin yrkesverksamhet har alltså blivit hotade. Men det finns en del som blivit rädda trots att gärningspersonen inte uttalat något direkt hot. Det är främst åklagare som tillhör den gruppen. Det är rimligt att anta att åklagarna i en hel del fall kan veta tillräckligt mycket om gärningspersonens brottsbakgrund för att uppfatta situationen som hotfull även om inget uttalat hot förekommer. Åklagarna är ju också den yrkesgrupp i urvalet som i störst utsträckning har i uppgift att fatta beslut som får negativa konsekvenser för enskilda personer. Så här beskriver en av åklagarna vad som hänt:

”Genom sättet att stirra på mig i rättegång under flera dagar och genom att i mer eller mindre förtäckta ordalag skriva hur man borde gå tillväga med myndighetspersoner, i brev till personer intagna på kriminalvårdsanstalter – brev som han visste att jag skulle få del av.”

HÄMND SÅGS SOM ETT VANLIGT MOTIV TILL FÖRFÖLJELSEN BLAND SKRÄMDA

De som blivit skrämda uppfattade ofta att gärningspersonen var ute för att hämnas (en dryg tredjedel av personerna, att jämföra med en sjättedel bland dem som inte blivit skrämda). Om man ser till yrkesgrupp är åklagarna den grupp som i störst utsträckning tror att gärningspersonen ville hämnas. Även psykiatrikerna tror att hämnd var det främsta motivet. Riksdagsledamöterna tror att gärningspersonen främst ville påverka dem i deras yrkesutövning.

Det var totalt knappt tio procent som uppfattade att förföljelsen berodde på att gärningspersonen ville inleda en kärleksrelation. Det var främst

riksdagsledamöter som angav det motivet, och i de flesta fall hade de inte blivit rädda.

HÄLFTEN AV DE SKRÄMDA HADE POLISANMÅLT HÄNDELSERNA

De som blivit skrämda polisanmälde händelserna i större utsträckning än de som inte blivit skrämda (cirka 50 respektive 30 procent). De tre vanligaste skälen till att de skrämda inte gjorde någon polisanmälan var att de inte trodde att det skulle leda till någon åtgärd från polisen, att de inte ville ha uppmärksamhet eller att de inte bedömde trakasserierna som brottsliga.

POLISANMÅLAN FÖRBÄTTRADE OFTARE SITUATIONEN FÖR ÅKLAGARNA ÄN FÖR ÖVRIGA GRUPPER

Av dem som polisanmält händelserna är det knappt hälften som upplevde att situationen åtminstone i viss mån blev bättre. Andelen som upplevde att situationen förbättrades är nästan dubbelt så stor bland åklagarna som bland övriga grupper.

MÅNGA FICK BRA HJÄLP AV SIN ARBETSGIVARE

En hel del av dem som blivit skrämda hade sökt hjälp hos sin arbetsgivare (41 procent jämfört med 12 procent bland dem som inte skrämmts). Drygt hälften av dem tyckte också att de *fått* hjälp. Här skiljer det sig dock en del mellan de tre yrkesgrupperna. Riksdagsledamöterna är mest nöjda med den hjälp de fått, följt av åklagarna.

HEMLIGT TELEFONNUMMER OCH FÖRÄNDRADE RUTINER I VARDAGEN

De som inte blivit skrämda tyckte inte att trakasserierna påverkat deras tillvaro särskilt mycket. Det var också ovanligt att de vidtagit förändringar i sitt liv som en reaktion på trakasserierna.

De som blivit skrämda har i större utsträckning påverkats och vidtagit förändringar i sitt liv. 42 procent av dem tyckte att händelserna påverkat deras tillvaro, och nästan samtliga av dessa hade vidtagit någon åtgärd. Det vanligaste var att de skaffat hemligt telefonnummer (46 procent) och/eller förändrat rutiner i vardagen (38 procent).

ANNAN BRÅ-STUDIE VISAR UTSATTHET INOM VISSA YRKESGRUPPER

En annan studie från Brå⁵⁹ har undersökt allvarliga trakasserier, hot och våld riktade mot tjänstemän i kontroll- och rättskedjan⁶⁰. Studien har ett något annat fokus och ställer inte som krav att personen ska ha trakasserats flera gånger av samma gärningsperson. Däremot krävs att syftet ska ha varit att påverka tjänstemannens arbete och att gärningspersonen ska ha haft motiv och förmåga att realisera hoten.

⁵⁹ Brå-rapport 2005:18.

⁶⁰ Tjänstemän inom Kustbevakningen, Tullen, Skatteförvaltningen, poliser inklusive säkerhetspoliser, åklagare, domare, nämndemän och tjänstemän inom Kronofogdemyndigheten med indrivningsuppgifter ingår i studien.

Studien visar att tolv procent av samtliga tjänstemän utsatts för allvarliga trakasserier, hot eller våldssituationer någon gång under det ett och ett halvt år som studerats.

Tjänstemän inom Skatteverket var den minst drabbade av de studerade yrkesgrupperna (tre procent), och tjänstemän inom Kronofogdemyndigheten den mest drabbade (20 procent).

Brå:s bedömning i rapporten var att nivån måste uppfattas som hög, och att företeelsen måste tas på större allvar än hittills.

TRE DJUPINTERVJUER

Enkätstudier kan ge en övergripande bild av hur vanligt det är att olika yrkesgrupper förföljs och trakasseras, vilken karaktär förföljelsen brukar ha, hur händelserna påverkat offren och i vilken utsträckning en polisanmälan gjorts. Men de ger ingen helhetsbild av hur en enskild stalkningssituation kan se ut och hur offret upplever det hela.

Brå har därför djupintervjuat tre personer som har varit utsatta för långvarig förföljelse. Valet har gjorts att endast intervjua personer som har utsatts för allvarlig stalkning inom ramen för sin yrkesverksamhet. Skälet till detta är främst att denna form av stalkning sedan tidigare är belyst i särskilt liten utsträckning. Fallen är inte utvalda för att ge en representativ bild av stalkning gentemot olika yrkesgrupper. Syftet har i stället varit att ge en mer levande beskrivning av hur långvarig stalkning kan upplevas när den är verkligt obehaglig, och vilken hjälp de drabbade tycker sig ha fått.

De som intervjuats är en politiker, en handläggare och en anställd vid radion. Radiomannen förföljs av en anonym person, handläggaren av en före detta klient och politikern av en kommuninvånare som anser att hon ska "betala för den förföljelse som han upplever att samhället utsätter honom för".

Det de tre har gemensamt är att deras liv har påverkats i stor utsträckning av förföljelsen. Alla tre har gjort flera polisanmälningar och har på olika sätt upplevt rättsväsendets agerande som bristfälligt. Däremot har de alla fått ett starkt stöd från sina arbetsgivare. Deras berättelser återges i bilaga 4.

Stalkning mot kända personer

Brå har inte haft möjlighet att på ett mer systematiskt sätt studera den typ av stalkning som ofta lyfts fram i massmedierna, nämligen förföljelse av artister och andra offentliga personer. I de fallen har gärningspersonen i de flesta fall inte något illvilligt uppsåt, utan förföljelsen är i stället ett sätt att försöka få kontakt och en relation med offret. Av svaren från riksdagsledamöterna framgår att en del av dem som utsatts har blivit förföljda av personer inom denna kategori. I de allra flesta fallen har de som utsatts inte tyckt att händelserna varit särskilt skrämmande.

För att få viss information om företeelsens omfattning och karaktär har Brå intervjuat ett par säkerhetschefer som arbetar med artister och andra offentliga personer.

VAR GÅR GRÄNSEN MELLAN HÄNGIVNA FANS OCH STALKARE?

Enligt en säkerhetsansvarig på en större artistförmedling och konsertarrangör förekommer upprepade trakasserier inom artistbranschen. Var gränsen går mellan hängivna fans och "stalkers" är dock inte alltid så lätt att avgöra.

Den intervjuades uppfattning är att stalkare ofta är ensamma människor som fyller tillvaron med mening genom att fokusera totalt på en artist. Det kan uttryckas genom att personen följer artistens turnéer runt landet eller världen, söker kontakt med artisten för att lyckönska, överlämna blommor etcetera.

Man har dock märkt att beteendet kan urarta om personen uppfattar att han eller hon inte erkänns av artisten, utan stöts bort eller bemöts på ett otrevligt sätt. En taktik från säkerhetspersonalen är att låta personen tro att det är säkerhetspersonalen och inte artisten som inte vill ha kontakten. Arbetet beskrivs som en balansgång, där varje fall kräver sin egen bedömning.

En gräns för när uppmärksamheten övergår till att bli ett problem är när personer söker upp artister i deras hem. Exponering i massmedierna tycks bidra till problemet; ett större massmedialt fokus på artisternas privatliv ger en större uppmärksamhet från riktigt hängivna beundrare. Enligt den säkerhetsansvarige vet de flesta artister detta och vissa väljer också att inte delta i intervjuer av hemma-hos-karaktär just för att slippa trakasserier.

Den säkerhetsansvariges uppfattning är också att massmediebevakningen av "stalkers" och problematiken kring dem ibland kan vara överdriven och spekulativ, i syfte att sälja tidningar. I fall där artister förföljs av personer de tidigare haft en "nära relation" till har det hänt att massmedierna valt att beskriva det som att artisten förföljs av en okänd person.

Vid direkta hot görs alltid en polisanmälan. Vid subtilare former av trakasserier upplever artister hängivna fans på olika sätt, och säkerhetspersonalen får diskutera med artisten var gränsen ska gå.

POLISANMÄLNINGAR SLÅS UPP MEIDALT

Brå har intervjuat de säkerhetsansvariga vid två av landets tv-bolag. På båda företagen ser man upprepade trakasserier mot anställda som ett problem. Vid det ena tv-bolaget uppger man att det åtminstone varje vecka händer att programledare, nyhetspresentatörer och andra som exponeras i tv-rutan, blir trakasserade.

Mestadels rör sig trakasserier om mail och brev, men det förekommer även att personer kommer till arbetsplatsen och söker kontakt. Vissa trakasserier kan begås av personer som är arga över innehållet i ett program eller som vill ge uttryck för rasistiska eller politiska åsikter. Lika vanligt är dock att personer tror sig ha en relation till någon de ofta ser i tv.

På båda företagen finns utarbetade handlingsplaner när någon trakasseras. Dessa inrymmer olika strategier för olika former av trakasserier. Om exempelvis någon börjar skicka upprepade mail eller brev till samma person kan det räcka med att man håller ärendet under bevakning. Skulle det sedan ändra karaktär finns kanske anledning att bli mer vaksam. På det ena tv-

bolaget arbetar man med säkerhetskonsulter som gör riskanalyser och tillhandahåller personskydd, larmtelefoner och liknande.

Vad gäller att anmäla till polisen skiljer sig de båda bolagens policy åt. På det ena bolaget har man som policy att anmäla alla fall av trakasserier till polisen om de innehåller uttalade hot. På det andra uppger man att man polisanmäler i vissa fall. Erfarenhetsmässigt vet man att kvällspressen slår upp sådana anmälningar på löpsedlarna, vilket medför att den som utsatts blir föremål för trakasserier från ännu fler personer.

Båda bolagens representanter har uppfattningen att alla fall av trakasserier kommer till deras kännedom. I och med att trakasserier är så tydligt knutna till yrket är det naturligt att man söker hjälp från arbetsgivaren. Man har även informerat personalen om att det är den vägen de ska söka hjälp.

Besöksförbud som indikation på stalkning

Inom ramen för ett pågående projekt har Brå samlat in data som skulle kunna belysa i vilken utsträckning stalkning kan ligga bakom ansökningar om besöksförbud respektive överträdelser av besöksförbud. I den kommande rapporten⁶¹ har Brå dels studerat 470 ansökningar⁶² och dels granskat de 26 personer som år 2004 anmäldes för minst 20 överträdelser.

Det är relativt vanligt att de som ansöker om besöksförbud uppger att de blivit förföljda. Det handlar såväl om direkt uppsökande som upprepade och oönskade kontaktförsök per telefon och brev. I knappt vart tionde fall har även övervakning förekommit. Till övervägande del är det kvinnor som ansöker om besöksförbud mot en man. I de allra flesta fallen är relationen mellan parterna en "nära relation" (varav eller tidigare parrelation är vanligast). I princip samtliga övriga ärenden ingår i kategorin "annan relation", då gärningspersonen endast i undantagsfall är obekant för den ansökande.^{63 64}

Precis som inte alla ansökningar om besöksförbud inrymmer förföljelse, behöver inte alla fall av beviljade besöksförbud inrymma förföljelse. Inte heller behöver det vara så vid en enskild överträdelse av besöksförbud eller en enskild anmälan om överträdelse. 20 anmälningar eller fler om överträdelse bör däremot kunna betraktas som förföljelse. De 26 personer som ingår i den studerade gruppen får därför antas utöva en allvarlig form av stalkning.

Den aktuella gruppen utgörs främst av män. De flesta har eller har haft en "nära relation" till den skyddade. Det rör sig också om en tungt krimi-

⁶¹ Brå:s utvärdering av lagen om besöksförbud och dess tillämpning, som slutredovisas i mars 2007.

⁶² Ansökningarna om besöksförbud gjordes under år 2003 i landets tre storstadsregioner: Stockholm, Göteborg och Malmö.

⁶³ Det finns ingen ansökan om besöksförbud där motparten är okänd för den ansökande. Detta bör förklaras av att besöksförbud inte kan beviljas om det inte finns en namngiven motpart.

⁶⁴ I den svenska stalkningsstudien utgjorde "nära relation" cirka 28 procent av fallen (dåvarande eller tidigare parrelation 25 procent), "annan relation" cirka 39 procent och "obekant/okänd" cirka 34 procent.

nellt belastad grupp. Med ett par undantag har personerna lagförts minst en gång mellan åren 1975 och 2004 – en tredjedel har lagförts minst tio gånger och hälften minst fem gånger. Vid sidan om tidigare överträdelser av besöksförbud är kriminaliteten skiftande. Flera av de vanligaste brotten kan antas höra samman med missbruksproblematik, till exempel våldsbrott⁶⁵, narkotikabrott, stöld/snatteri, rattfylleri och olovlig körning. Ett mindre antal personer har även lagförts för kvinnofridskränkning och våldtäkt.

En jämförelse mellan gruppen som ansökt om besöksförbud och gruppen som i den svenska omfattningsstudien uppger att man blivit upprepat trakasserad ger samma bild vad gäller de utsattas kön: de allra flesta är kvinnor.

När det gäller parternas relationer skiljer sig däremot bilden åt betydligt mellan grupperna, vilket till stor del förklaras av att besöksförbud förutsätter en känd motpart. Men även om man tar bort kategorin ”obekant/okänd” från omfattningsstudien kvarstår skillnaden: de som ansöker om besöksförbud har i avsevärt högre utsträckning en ”nära relation” till gärningspersonen än personerna i den svenska studien. En förklaring till detta kan vara att personer med en ”nära relation” i högre utsträckning ansöker om besöksförbud än personer med en ”annan relation” (18 respektive 5 procent, enligt den svenska studien).

⁶⁵ 21 personer har lagförts för våldsbrott, varav merparten av brotten utgörs av misshandel av normalgraden.

Lagstiftning och rättstillämpning utomlands

När frågan om svensk lagstiftning ska övervägas kan det vara av intresse att se hur lagstiftningen och rättstillämpningen ser ut i länder som har infört speciella lagar mot stalkning. Likaså är det intressant att veta om stalkningslagarna har haft en preventiv effekt.

Det ligger dock utanför ramen för Brå:s utredning att göra mer än en övergripande genomgång. Kringliggande lagstiftning, förarbeten, vägledande rättsfall och stalkningsbrottens eventuella konkurrens med andra brottsrubriceringar omfattas således inte av genomgången. Det ges inte heller någon utförlig bild av stalkningsbrottens olika rekvisit.⁶⁶

Lagstiftning mot stalkning

Den första lagen som kriminaliserade stalkning infördes i Kalifornien år 1990 efter ett uppmärksammat mord på en känd kvinna, som skjutits av en man som var helt fixerad vid henne. Med den kaliforniska lagen som modell stiftade också de övriga amerikanska staterna lagar mot stalkning; år 1995 fanns sådana lagar i samtliga 50 stater. En liknande lag infördes i Kanada år 1993 och i de olika delstaterna i Australien under åren 1993–1995⁶⁷. I England och Wales infördes en lag mot stalkning år 1997⁶⁸.

Hur brottet stalkning har definierats skiljer sig både mellan och inom länder. Olika länder och delstater har valt olika sätt att avgränsa brottet, i en balansgång mellan rättssäkerhetsprinciper och ambitionen att fånga upp skyddsvärda situationer.

De olika avgränsningsvalen gäller bland annat själva beteendet. Gemensamt för alla lagar mot stalkning är att beteendet ska vara upprepat, vilket ofta definieras som minst två gånger. Däremot skiljer sig lagarna åt vad gäller beskrivningen av de straffbelagda handlingarna – vissa ger konkreta exempel, som att ”uppehålla sig utanför någons bostad”, medan andra endast beskriver de straffbelagda handlingarna på ett övergripande sätt, som att ”förfölja” eller ”trakassera” någon. Likaså har olika avgränsningsval gjorts när det gäller vilka krav som ställs ifråga om gärningspersonens uppsåt och offrets reaktion. Allmänt kan sägas att ju lägre krav som ställs på uppsåt från gärningspersonen, desto högre krav ställs på offrets reaktion.

⁶⁶ Förklaringen till detta är dels svårigheten att skapa sig en tydlig bild av rättsläget utifrån de yttliga artiklar som funnits tillgängliga, dels den korta utredningstid som stått till Brå:s förfogande.

⁶⁷ Purcell, Pathé och Mullen (2001)

⁶⁸ Finch, E (2001)

DE ÄLDRE LAGARNA KRÄVER ILLVILLIGT UPSPÅT FRÅN GÄRNINGSPERSONEN

De första lagarna, det vill säga den kaliforniska lagen och de lagar som inrättades med den kaliforniska som modell, har som krav att gärningspersonen har ett illvilligt uppsåt.

Den kaliforniska lagen⁶⁹, som också ställer krav på att gärningspersonens beteende ska utgöra ett realistiskt hot som är ägnat att framkalla fruktan hos offret eller offrets familj, är formulerad på följande sätt:

”Den som avsiktligt, illvilligt och systematiskt förföljer eller avsiktligt och illvilligt trakasserar en annan person på ett sådant sätt att det utgör ett realistiskt hot ägnat att framkalla fruktan för egen eller den närmaste familjens säkerhet gör sig skyldig till systematisk förföljelse för vilket stad-gas fängelse i ett år i en ’lokalanstalt’ eller böter, ej mer än tusen dollar, eller båda påföljderna i förening eller fängelse att avtjänas i ’riksanstalt’.”⁷⁰

Australiens lagstiftning har växt fram främst i en strävan att motverka familjevåld. Det finns liksom i USA ingen enhetlig definition, utan olika stater har utformat reglerna på olika sätt.

Lagen i delstaten South Australia⁷¹ liknar den kaliforniska i sitt krav på uppsåt från gärningspersonen, men är annorlunda utformad vad gäller beskrivningen av de straffbara handlingarna. Lagen, som också ställer krav på att gärningspersonens handlingar ”could reasonably be expected to arouse the other person’s apprehension or fear” (väcka oro eller rädsla)⁷², är formulerad på följande sätt:

“A person stalks another if –

- a) on at least two separate occasions, the person –
 - i) follows the other person; or
 - ii) loiters outside the place of residence of the other person or some other place frequented by the other person; or
 - iii) enters or interferes with property in possession of the other person; or
 - iv) gives offensive material to the other person, or leaves offensive material where it will be found by, given to or brought to the attention of the other person; or
 - v) keeps the other person under surveillance; or
 - vi) acts in any other way that could reasonably be expected to arouse the other person’s apprehension or fear; and
- b) the person –
 - i) intends to cause serious physical or mental harm to the other person or a third person; or
 - ii) intends to cause serious apprehension or fear.

A person who stalks another is guilty of an offense.”⁷³

Normalstraffet för brottet är fängelse i högst tre år.

⁶⁹ Penal Code § 646.9

⁷⁰ Justitiekottets översättning i betänkande 2004/05:JuU20. *Stalking*.

⁷¹ Criminal law consolidation act 1935, sect 19AA.

⁷² Justitiekottets översättning i betänkande 2004/05:JuU20. *Stalking*

⁷³ Justitiekottets återgivning i betänkande 2004/05:JuU20. *Stalking*.

SENARE LAGAR FOKUSERAR MER PÅ OFFRETS REAKTION

Vid tillämpningen av de första antistalkningslagarna visade det sig att en del fall som uppfattades som stalkning inte kunde dömas, eftersom gärningspersonen inte hade ett illvilligt uppsåt. Personen ville inte skada eller skrämma offret, utan i stället få en relation med offret.

För att kunna döma även den typen av förföljare har ett antal delstater i USA formulerat sina respektive lagar annorlunda, utan krav på illvilligt uppsåt från gärningspersonen. Fokuset är i stället på hur förföljelsen kan upplevas av offret. I vissa delstater (och i exempelvis delstaten Victoria i Australien) räcker det att förföljelsen har skrämt eller skadat offret för att ett stalkningsbrott ska anses vara begånget. I andra delstater krävs dessutom att offrets reaktion ska ha varit befogad; det ska vara fråga om en förföljelse som skulle ha skrämt eller skadat en förnuftig människa ("reasonable person").

Lagarna i Kanada samt England och Wales är uppbyggda på liknande sätt. I Kanada krävs, vid sidan av offrets upplevelse av att vara ofredad, att gärningspersonen kände till eller var likgiltig inför denna reaktion hos offret. I England och Wales krävs, vid sidan av offrets upplevelse av ofredande eller rädsla, att gärningspersonen insåg eller borde ha insett att beteendet ofredade eller skrämde offret (en bedömning som grundar sig på vad en förnuftig människa med samma information som gärningspersonen borde ha insett).

Lagen i England och Wales⁷⁴ inrymmer ett stalkningsbrott av normalgraden (section 2) och ett grövre stalkningsbrott (section 4), och är formulerad på följande sätt:

- "A person must not pursue a course of conduct which amounts to the Harassment of another and which he knows or ought to know amounts to Harassment of the other." (section 2; Criminal Harassment)⁷⁵
- "A person whose course of conduct causes another to fear, on at least two occasions, that violence will be used against them is guilty of an offense if they know or ought to know that their course of conduct will cause the other so to fear on each of those occasions." (section 4; Fear of Violence)⁷⁶

STRAFFSATSERNA VARIERAR

Hur stränga straff som kan utdömas för stalkning varierar. De flesta lagarna är uppbyggda så att det finns ett ringa brott som ger lägre straff och ett grövre som ger högre straff. I USA varierar straffmaximum för det grövre brottet från ett års fängelse i West Virginia till sju års fängelse i Illinois. I England och Wales är straffmaximum för brott av normalgraden sex månaders fängelse, medan det grövre brottet kan ge upp till fem års fängelse.

⁷⁴ The Protection from Harassment Act.

⁷⁵ Finch, E (2001).

⁷⁶ Finch, E(2001).

VISSA YRKESGRUPPERS HANDLINGAR I YRKET UNDANTAS

Eftersom det kan finnas en risk för att stalkningsbrottet beskrivs på ett sätt som även inrymmer beteenden som betraktas som legitima, så har de flesta lagar ett avsnitt som anger vad som är undantaget från lagen. Lagen i England och Wales anger till exempel att den inte är tillämplig på personer som kan visa att beteendet syftade till att förebygga eller upptäcka ett brott eller var rimligt utifrån omständigheterna i det speciella fallet. I flera amerikanska delstater undantas bland annat lagliga demonstrationer, yrkesutövande journalister och privatdetektiver.

Rättstillämpning i England och Wales

ANTALET DÖMDA FÖR STALKNINGSBROTT HAR ÖKAT

I Emily Finch's bok om lagstiftningen i England och Wales, redovisas hur ofta stalkninglagen tillämpats under de första åren efter införandet år 1997⁷⁷. Under år 1998 åtalades cirka 4 300 personer för stalkningsbrott av normalgraden och drygt 2 200 personer för det grövre brottet. Antalet dömda detta år var cirka 1 500 respektive drygt 500. Under år 1999 åtalades drygt 5 400 personer för stalkningsbrott av normalgraden och cirka 2 700 personer för det grövre brottet. Antalet dömda var drygt 1 600 respektive knappt 500.⁷⁸

Senare siffror om lagens tillämpning visar att antalet dömda har ökat. År 2002, fem år efter lagens införande, dömdes nästan 2 800 personer för brott av normalgraden och närmare 600 personer för det grövre brottet.⁷⁹

Om man – utan att ta hänsyn till kringliggande lagstiftning och eventuell konkurrens med andra brottsrubriceringar – skulle anta att en eventuell liknande stalkningsparagraf skulle komma att tillämpas i samma utsträckning i Sverige som i England och Wales under år 2002, skulle det innebära att närmare 500 personer skulle dömas per år för ett stalkningsbrott av normalgraden. Antalet dömda för ett grövre stalkningsbrott skulle med samma antagande vara runt 100 personer.

FALL SOM GÅR VIDARE TILL ÅKLAGARE RÖR NÄSTAN ALLTID EN KÄND GÄRNINGSPERSON

Forskningsenheten inom departementet Home Office har gjort en studie om hur stalkningslagen tillämpats.⁸⁰ Studien bygger på 167 polisanmälningar rörande brott som år 1998 gick vidare till åklagare för beslut om åtal.

Det visade sig att den misstänkte och offret kände varandra i nästan alla fall, antingen som ex-partners eller släktingar (41 procent), bekanta (41 procent) eller grannar (16 procent). Endast fyra procent av de misstänkta

⁷⁷ Finch, E (2001)

⁷⁸ Eftersom lagen infördes först år 1997 är det rimligt att anta att antalet lagföringar under 1998 och 1999 inte hunnit bli särskilt stort.

⁷⁹ Uppgifter från brittiska parlamentets hemsida; *Lords Hansard Written Answers text for 2 Nov 2004, The United Kingdom Parliament* (http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldhansrd/vo041102/text/41102w01.htm#41102w01_writ0)

⁸⁰ Budd och Mattinson (2000), appendix C.

var främlingar för offret. 80 procent av de misstänkta var män och 80 procent av offren var kvinnor, vilket är ungefär samma andelar som framkom i den amerikanska surveyundersökningen⁸¹.

Det vanligaste var att förföljelsen startade när offret hade avslutat ett förhållande med den misstänkte. Det var få fall där det fanns grund att tro att den misstänkte var psykiskt störd.

Närmare 40 procent av fallen lades ner av åklagaren, oftast på grund av brist på bevis, vanligen i kombination med att offret tog tillbaka sin anmälan.

Nästan två tredjedelar av de misstänkta, som ställdes inför rätta, erkände brott. Totalt ledde 84 procent av fallen som gick till domstol till fällande dom. Den vanligaste påföljden var villkorlig dom, vilket 43 procent av de dömda fick. Hälften av de fällande domarna kombinerades med ett beslut om besöksförbud, som vanligen utfärdades för ett eller ett och ett halvt år.

MINDRE ÄN EN PROCENT AV DEM SOM POLISANMÄLDES BLEV LAGFÖRDA

I den engelska omfattningsstudien gjordes ett försök att skatta hur många personer som under år 1998 polisanmälde att de stalkats. Bedömningen var att polisen det året fick kännedom om mellan 200 000 och 400 000 stalkningsfall. Detta kan jämföras med att ungefär 2 000 personer dömdes för stalkning samma år (1 500 personer för brottet av normalgraden och 500 personer för det grövre brottet). Det innebär att mellan en halv och en procent av dem som anmäldes år 1998 blev lagförda för det nya stalkningsbrottet.⁸²

Emily Finch kommenterar i sin bok att en så liten del av polisanmälningarna leder till åtal och lagföring. Hon menar att det tydliggör polisens roll som "gate keeper"; när polisen gör bedömningen att ärendet inte förtjänar ett polisingripande kommer inte ärendet vidare ut i rättssystemet. Hon betonar också att det finns mycket stora skillnader mellan olika regioner när det gäller andelen polisanmälda stalkningsfall som leder till åtal.

Oro över hur polisen hanterar anmälningar om stalkning har lett till att Home Office har initierat forskning om olika sätt att hantera stalkningsfall, och till att en skriftlig vägledning för polisen tagits fram när det gäller hur anmälningar om stalkning ska hanteras⁸³.

⁸¹ Tjaden och Thoennes (1998)

⁸² Här bör dock betonas att jämförelsen mellan antalet polisanmälningar och antalet lagföringar haltar något eftersom det inte är samma brott som följs i rättskedjan. Eftersom lagen infördes först år 1997 är det också rimligt att anta att antalet lagföringar inte hunnit bli särskilt stort. Senare siffror visar att antalet dömda har ökat. År 2002, fem år efter lagens införande, dömdes knappt 2 800 personer för brott av normalgraden och knappt 600 personer för det grövre brottet. Om antalet polisanmälningar är oförändrat innebär det att andelen lagförda har ökat till ett par procent.

⁸³ Finch, E (2001)

SYNPUNKTER PÅ HUR SKYDDET TILL OFFER KAN FÖRBÄTTRAS

Emily Finch lämnar i sin bok ett antal förslag på hur offren skulle kunna få ett bättre skydd. Hennes förslag kretsar kring fyra områden: utveckling av lagen, behandling av psykiskt störda gärningspersoner, utveckling av polisarbetet och bättre stöd till offren.

UTVECKLING AV LAGEN

Enligt Finch är gapet för stort i dag mellan de påföljder som kan utdömas för ett stalkningsbrott av normalgraden och de som kan utdömas för grova stalkningsbrott. Det borde enligt henne finnas en brottskategori däremellan, som avser fall där gärningspersoner uppsåtligt förorsakar offret "alarm or distress" (utan att offret känner sig direkt fysiskt hotad).

BEHANDLING AV PSYKISKT STÖRDA GÄRNINGSPERSONER

Finch föreslår att en psykiatrisk utredning görs av alla åtalade stalkare för att utreda deras behov av behandling. Hon föreslår också att ett särskilt psykiatriskt centrum för psykiskt störda stalkare inrättas. Detta center skulle dels utföra de psykiatriska undersökningarna, dels svara för vården (sluten eller öppen) av dem som bedöms behöva vård.

UTVECKLING AV POLISARBETET

I studien, som gjordes inom ramen för den årliga British Crime Survey, visade det sig att en tredjedel av de offer som polisanmälde stalkningen inte var nöjda med hur polisen handlade ärendet. Även Finch stötte i arbetet med sin bok på en hel del offer som var kritiska till polisens sätt att arbeta med anmälan om stalkning.

Flera uppfattade att polisen hade en trivialiserande attityd till trakasserierna och inte tyckte det var något att anmäla. Polisen hade också ofta bedömt att de bevis på förföljelsen som offret hade var för svaga. Slutligen tyckte flera att de fick bristfällig information från polisen om hur utredningen fortskred. I stora drag liknar den kritik som Finch lyfter fram den kritik som framförs av kvinnor i Sverige som fått besöksförbud (Brårapport 2003:2). Finch föreslår att särskilda stalkningsenheter bildas inom polisen för att förbättra arbetet och höja kompetensen.

BÄTTRE STÖD TILL OFFREN

Enligt Finch mening måste rättsväsendet bli mer medvetet om offrens behov. Hon tar i huvudsak upp fyra saker som hon bedömer skulle förbättra situationen för offren:

- Att offret ges en särskild kontaktperson inom polisen som hon eller han kan vända sig till varje gång en ny händelse skett.
- Löpande information till offret om vad som händer i den rättsliga hanteringen av ärendet.
- Information till offret när en dömd gärningsperson friges.
- Möjligheter för offret att få stödsamtal. Ett eventuellt psykiatriskt centrum för utredning och behandling av stalkare bör även arbeta med psykologiskt stöd till offer.

Rättstillämpning i USA

STALKNINGSÄRENDEN HANDLÄGGS OFTA INOM ENHETER FÖR VÅLD I NÄRA RELATIONER

År 2002 publicerades en amerikansk rapport, som bland annat tar upp frågan om hur antistalkningslagarna i USA tillämpas⁸⁴. Den ursprungliga tanken var att värdera hur effektiva lagarna varit, men bland annat på grund av att de flesta polismyndigheter inte har någon brottsstatistik med uppgifter om stalkning fick ambitionsnivån sänkas.

I stället fick drygt 200 polismyndigheter och ungefär lika många åklagarmyndigheter i större kommuner ("counties") och städer i USA besvara en enkät. Frågorna gällde vilka speciella insatser som myndigheten hade gjort mot stalkning, till exempel utbildning, skriftliga riktlinjer ("policies") eller skapandet av en specialenhet.

Av svaren framgick att stalkningsärendena inom både polis- och åklagarmyndigheterna ofta handlades inom en enhet för våld i nära relationer. Den utbildning om stalkning som gavs skedde också vanligen inom ramen för en utbildning om våld i nära relationer.

SYNPUNKTER PÅ HUR HANTERINGEN AV STALKNINGSÄRENDEN KAN FÖRBÄTTRAS

Rapportförfattarnas bedömning är att det behövs många fler enheter som är helt specialiserade på just stalkning. Kunskapen om stalkningens omfattning och karaktär måste öka inom rättsväsendet, liksom kompetensen att utreda och säkra bevisning i stalkningsärenden.

Rapportförfattarna lyfter särskilt fram fyra områden när det gäller stalkning där det behövs mer forskning för att få fram bättre kunskap. Det gäller:

- Förbättrade riskbedömningar.
- Behandling av stalkare, såväl farmakologiska som psyko-terapeutiska behandlingsinsatser.
- Behandling för offer.
- Omfattningen av stalkning inom särskilt utsatta grupper.

FEM PROCENT AV STALKARNA BLEV LAGFÖRDA

I den amerikanska omfattningsstudien⁸⁵ uppgav närmare hälften av offren att de hade polisanmält förföljelsen. Det var emellertid bara tio procent av de anmälda stalkarna som lagfördes, det vill säga fem procent av samtliga stalkare i studien. I linje med detta är det en mindre del av de svarande (26 procent) som hänvisar till rättsväsendet som huvudskäl till att stalkningen upphörde; de flesta av dessa hänvisade till att polisen varnat gärningspersonen och att det gav effekt.

⁸⁴ Miller och Nugent (2002).

⁸⁵ Tjaden och Thoennes (1998).

Lagstiftning och rättstillämpning i Sverige

Lagstiftningen

BROTTSRUBRICERINGARNA VARIERAR – VISSA HANDLINGAR UTGÖR INTE BROTT

Utmärkande för stalkningsbeteendet är att det kan inrymma såväl brottsliga som icke brottsliga handlingar. Gränsen dem emellan är inte knivskarp, utan kan mer ses som ett slags gränsszon där enskilda poliser och åklagare kan göra olika bedömningar.

De brott som kan aktualiseras är till exempel ofredande, skadegörelse, förolämpning, olaga hot, misshandel, hemfridsbrott, övergrepp i rättssak och överträdelse av besöksförbud.

Om personen som stalkar är närstående eller tidigare närstående till offret kan även brotten grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning komma ifråga. En förutsättning är att de enskilda handlingarna utgör brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, vilket innebär att till exempel skadegörelse och förolämpning faller utanför lagrummet. Likaså krävs att brotten utgjort ett led i en upprepad kränkning av offrets integritet och varit ägnade att allvarligt skada offrets självkänsla.

Figur 1: Brottsliga stalkningsbeteenden i Sverige

Handlingar som kan bedömas som icke brottsliga är till exempel att uppehålla sig intill offrets bostad, köra bil fram och tillbaka utanför bostaden, titta in genom fönstren, dyka upp på platser där offret brukar befinna sig, följa efter offret på väg till arbetet, och skicka brev med obehagligt innehåll. Det handlar ofta om handlingar som inte når upp till gränsen för ofredande.⁸⁶

⁸⁶ Exempelen är hämtade ur remissyttranden från Säpo och Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum Göteborg samt från intervjuer med kriminalkommissarie Bo Wickström och rådman Mats Jender.

För att ett handlande ska bedömas som ofredande ska det vara ett ”hänsynslöst beteende”.⁸⁷ Handlandet ska rent objektivt bedömas som hänsynslöst, en bedömning som ska avspegla de rådande värderingarna i samhället. Gärningspersonen själv behöver inte dela bedömningen.

En person som blir utsatt för stalkning kan ansöka om besöksförbud för gärningspersonen. Om besöksförbud meddelas innebär det att gärningspersonen förbjuds att besöka eller på annat sätt ta kontakt med offret, eller att följa efter offret.⁸⁸ Den som bryter mot ett besöksförbud döms för överträdelse av besöksförbud till böter eller fängelse i högst ett år. Om överträdelsen betraktas som ringa döms gärningspersonen inte till ansvar.⁸⁹

Ett besöksförbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att personen för vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda. Några begränsningar avseende relation mellan parterna eller föregående beteende finns inte. Inte heller finns något krav på att ett brott måste ha begåtts, även om detta är en omständighet som särskilt ska beaktas vid bedömningen av huruvida en risk föreligger. Besöksförbudslagstiftningen torde således täcka in stalkning.

STRAFFMÄTNINGEN

Vid straffmätningen ska domstolen, inom ramen för brottens straffskala, bestämma straffet efter ”den samlade brottslighetens” straffvärde.⁹⁰ Vid bedömningen av straffvärdet ska särskilt beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta och de avsikter eller motiv som han eller hon har haft.

Vid bedömningen ska domstolen även beakta om det i det enskilda fallet föreligger försvårande omständigheter. Här ska särskilt beaktas *om* gärningspersonen avsett att brottet skulle få betydligt allvarligare följder än det faktiskt fått, *om* gärningspersonen visat särskild hänsynslöshet, *om* gärningspersonen utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig, *om* gärningspersonen grovt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende, *om* gärningspersonen förmått någon annan att medverka till brottet på visst sätt, *om* brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning, *om* ett motiv för brottet har varit att kränka en person på grund av dennes ursprung, sexuella läggning och liknande, och *om* brottet har varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.⁹¹

I ett mål som rör beteenden som kan beskrivas som stalkning kan det finnas anledning att beakta någon eller några av de försvårande omständigheter som räknas upp. Någon försvårande omständighet som särskilt be-

⁸⁷ 4 kap. 7 § brottsbalken.

⁸⁸ 1 § lagen (1988:688) om besöksförbud.

⁸⁹ 24 § lagen (1988:688) om besöksförbud.

⁹⁰ 29 kap 1 § brottsbalken.

⁹¹ 29 kap. 2 § brottsbalken.

tonar att ett inslag av upprepning eller systematik i brottsligheten ska beaktas som försvårande finns emellertid inte.

Justitieutskottets betänkande

I riksdagsmotionen från folkpartiet (motion 2004/05:JU412 p.15) om stalkning anfördes

- att regeringen bör lägga fram ett förslag till en ny brottsrubricering som täcker de handlingar som i dag inryms i grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning men som inte skulle kräva en nära relation mellan offret och gärningspersonen.
- att det behövs bättre, snabba och verkningsfulla åtgärder mot denna typ av beteende. Polisen måste på ett tidigt stadium arbeta med att förhindra fortsatt förföljelse.
- att skyddet för den som utsätts måste stärkas bland annat genom att polisen får ökade möjligheter att samarbeta med psykiatri genom kartläggning och uppföljning av personer som vid upprepade tillfällen förföljts, övervakats eller trakasserats någon.

Justitieutskottet bedömde i sitt betänkande med anledning av motionen⁹² att det behövs bättre kunskap om hur vanligt det är med systematisk förföljelse innan behovet av ny lagstiftning och andra insatser kan bedömas. Man hänvisade till att justitiedepartementet planerade att ge i uppdrag till Brottsförebyggande rådet att kartlägga problemets omfattning och karaktär. I avvaktan på detta föreslog utskottet att motionen (i den del som avsåg stalkning) skulle avslås. Riksdagen avsåg i april 2005 motionen i denna del.

REMISSINSTANSERNAS SYNUNKTER PÅ BEHOVET AV LAGSTIFTNING

I samband med beredningen av motionen inhämtade justitieutskottet synpunkter från ett 20-tal remissinsatser; främst från olika delar av rättsväsendet, samt från representanter för psykiatri och för brottsoffer. Det var ungefär lika många av remissinstanserna som ansåg att det finns behov av ny eller förändrad lagstiftning respektive inte ansåg det eller ställde sig avvaktande. De som ställde sig avvaktande bedömde att kunskapen om problemets omfattning är för liten för att man ska kunna bedöma frågan.

De remissinstanser som inte såg något behov av ändringar i lagen eller ställde sig avvaktande var Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum Göteborg, ett par åklagarkammare, ett par tingsrätter, Rikspolisstyrelsen och ett distrikt inom Stockholms polismyndighet, advokatsamfundet, teaterförbundet samt Brå. Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum Göteborg syn är att de juridiska instrument som finns i de flesta fall är tillräckliga för att motverka stalkning. Myndighetens bedömning är att de ändringar i straffskalorna för ofredande och olaga hot som infördes år 1993 har inneburit ökade möjligheter att vid straffmätningen beakta omfattande och systematiska trakasserier och hot.

⁹² Betänkande 2004/05:JuU20 Stalking.

De remissinstanser som ger uttryck för att lagen behöver ses över är Justitiekanslern, Säkerhetspolisen, en åklagarkammare, Centrum för våldsprevention vid Karolinska institutet, representanter för rättspsykiatri (rättspsykiatriska regionkliniken i Sundsvall respektive Vadstena), Brottsoffermyndigheten, representanter för brottsofferorganisationer (Brottsofferjourernas riksförbund och Svenska kvinnojourers riksförbund) samt Journalistförbundet.

Det är främst två brister i dagens lagstiftning, som dessa remissinstanser lyfter fram. Det ena är att straffvärdet vid olaga hot eller ofredande i alltför liten utsträckning avspeglar att gärningarna är en del av ett upprepat mönster. Det andra är att enskilda handlingar, som var för sig inte kan anses som brottsliga, kan bli mycket skrämmande om de ingår som en del av ett upprepat mönster, och därmed borde kunna straffas.

Från rättspsykiatriska regionkliniken i Sundsvall lyfts också fram behovet av att höja straffvärdet, dels för att kunna döma gärningspersonen till rättspsykiatrisk vård, dels för att med fängelsestraff kunna uppnå en viss inkapaciteringseffekt.

FÖRESLAGNA KRIMINALISERINGSALTERNATIV

De förslag till ändringar i lagen som föreslås av remissinstanserna kan delas in i två grupper. Den ena gruppen av förslag handlar om att i lagen tydligt uttrycka att straffvärdet för mindre allvarliga brott, som ofredande, blir högre om gärningarna är en del av ett upprepat mönster. Den andra gruppen handlar om att göra det möjligt att straffa beteenden, som i dag inte är straffbara, om de utgör en del av ett upprepat mönster.

HÖGRE STRAFFVÄRDE FÖR UPPREPADE MINDRE ALLVARLIGA BROTT

För att det ska bli möjligt att vid straffmätning ta större hänsyn till om beteendena upprepas föreslår flera av remissinstanserna (till exempel Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum Göteborg, SÅPO och Brottsofferjourernas riksförbund) en kriminalisering enligt liknande mönster som vid brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Brottsofferjourernas riksförbund föreslår att tillämpningsområdet för de grova fridskränkningssbrotten utvidgas genom att närståendekravet tas bort, medan andra föreslår en ny straffregel med dessa brott som modell.

Även Brå tar i sitt remissvar upp möjligheten att utvidga tillämpningsområdet för de grova fridskränkningssbrotten, men hänvisar i det sammanhanget till den kartläggning som myndigheten gjort av hur lagrummet grov kvinnofridskränkning tillämpades under det första året det var i kraft. Kartläggningen visar att lagrummet företrädesvis användes vid upprepad misshandel och inte vid mindre allvarliga brott. Tillfrågade åklagare ansåg också att det var svårt att bevisa att gärningarna utgjort ett led i en upprepad kränkning. Brå såg en risk i att en eventuell stalkningsparagraf skulle komma att tillämpas på samma sätt och lyfter därför fram möjligheten att i stället införa en generell försvårande omständighet i 29 kap. 2 § brottsbalken rörande upprepade kränkningar.

Stockholms tingsrätt och polismyndigheten i Stockholm tar upp möjligheten att införa en särskild straffskala för grovt ofredande.

Förslagen till hur lagen bör ändras för att höja straffvärdet kan således sammanfattas på följande sätt:

1. Utvidga tillämpningsområdet för grova fridskränkingsbrott genom att ta bort närståendekravet.
2. Inför en ny straffregel med fridskränkingsbrotten som modell.
3. Inför en ny straffregel för grovt ofredande.
4. Inför en generell försvårande omständighet i 29 kap. 2 § brottbalken rörande upprepade kränkningar.

KRIMINALISERA BETEENDEN SOM I DAG INTE ÄR STRAFFBARA

En del remissinstanser⁹³ tar upp att det även kan finnas behov av att straffa upprepade beteenden som var och en för sig inte är straffbara, om de ingår i en förföljelse av en annan person. Ett sätt att gå till väga som tas upp är att utvidga gränserna för vad som utgör ofredande. Flera lyfter dock fram att det kan finnas problem vid utformningen och tillämpningen av en sådan regel i form av gränsdragnings- och bevissvårigheter.

ANDRA SYNPUNKTER FRÅN REMISSINSTANSENA

SÄPO föreslår också att det ska vara en försvårande omständighet om offret för stalkningen är en person som företräder ”vårt statsskick och vår demokrati”.

Flera remissinstanser tar också upp besöksförbudslagen som ett verktyg mot stalkning. Brottsoffermyndigheten ser det som viktigt att användningen av besöksförbud anpassas så att det med större säkerhet blir möjligt att få skydd vid ”rena” förföljelsebrott.

SÄPO tar upp svårigheten att en del av offren, till exempel offentliga personer, inte kommer att anmäla förföljelsen till polisen även om en ny lagregel införs. Myndigheten framhåller vikten av att offren får stöd och hjälp för att kunna och våga gå vidare med en anmälan. Centrum för våldsprevention föreslår att brottet ska falla under allmänt åtal för att göra det möjligt att utreda sådana fall som offret inte vill anmäla.

Några praktikers synpunkter på lagstiftning och rättstillämpning

För att komplettera de synpunkter och lagstiftningsförslag som förs fram i justitieutskottets betänkande⁹⁴ har Brå talat med tre representanter för rättsväsendet, som alla har lång erfarenhet av att på olika sätt arbeta med frågor som rör stalkning: en polis, en åklagare och en domare⁹⁵.

⁹³ SÄPO, Justitiekanslern, Brottsoffermyndigheten, Sundsvalls tingsrätt samt polismyndigheten i Stockholms län.

⁹⁴ Betänkande 2004/05:JuU20 Stalking.

⁹⁵ Kriminalkommissarie Bo Wickström, Rikskriminalpolisens analysrotel, kammaråklagare James von Reis, Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum Göteborg och rådmän Mats Jender, Södra Roslags tingsrätt.

En övergripande bild som ges av rättstillämpningen i stalkningsärenden är att poliser och åklagare ofta inte ser till helheten av förföljelsen. Ett skäl till det är att lagens inriktning på enskilda, konkreta händelser styr polisens och åklagarens arbete – ett undantag är de grova fridskränkingsbrotten där det finns en helt annan skyldighet att fånga upp helheten. Men bristande kunskaper om stalkning inom polisen tas också upp som en bidragande förklaring. Om polisen inte är medveten om att förföljelse och trakasserier inte sällan sker inom ramen för ett upprepat mönster kan det leda till att de vid polisanmälan och förhör enbart fokuserar på det senaste brottet som föranlett anmälan. Det innebär att inga automatiska frågor ställs om tidigare händelser, och ingen dokumentation av omfattningen av trakasserier sker, inte ens när målsäganden själv berättar. Resultatet blir att även om förundersökningsprotokollen nämner tidigare händelser, är de sällan utredda på ett sätt som gör att åklagaren kan styrka brott.

BEVISNINGEN

Alla tre anser att stalkningsärenden är förenade med bevisvårigheter. I de fall åtal väcks, saknas ofta annan bevisning än målsägandens berättelse, vilket leder till en ord-mot-ord-situation där åklagaren kan ha svårt att styrka brott.

Stalkningsbeteendet inrymmer typiskt sett handlingar där polisen saknar möjlighet att bevisa vem som är gärningsperson, till exempel vem som repar lacken på offrets bil. Men avsaknaden av stödbevisning kan också bero på bristande benägenhet att ta fram bevisning. De aktuella brotten låga straffvärden kan också leda till att ärendena får låg prioritet vad gäller utredningsresurser. I praktiken kan det innebära att polisen inte säkrar bevisning om ett ofredande genom att ta reda på vem som har den e-postadress varifrån breven skickas eller vem som har mobiltelefonnumret varifrån samtalen rings.

LAGSTIFTNINGEN

Det som den intervjuade polisen och åklagaren utifrån sina erfarenheter främst efterfrågar, är en lagändring som gör det möjligt att straffa upprepade beteenden som vart och ett för sig inte är straffbart om de ingår i en förföljelse av en annan person, till exempel genom att utvidga gränserna för vad som utgör ofredande. De bedömer att det därmed skulle bli möjligt att fånga upp och straffa de mer subtila former av förföljelse som enligt dem ofta ingår i stalkningen och som orsakar stort obehag för offret.

De intervjuade ser det också som en möjlighet att införa en ny straffregel med de grova fridskränkingsbrotten som modell. De uppfattar det som positivt inte bara att straffvärdet för förföljelsen höjs, utan även att man i fall som inte rör närstående kan se till stalkningsbeteendets helhet i stället för till de enskilda handlingarna. En ny straffregel föredras framför att utvidga tillämpningsområdet för de grova fridskränkingsbrotten genom att ta bort närståendekravet. Bedömningen är att det finns ett värde i att behålla de nuvarande brotten intakta eftersom de tar sikte på den speciella problematiken i nära relationer.

Stalkningsprojekt vid polisen i Kalmar

Rikspolisstyrelsen har i samarbete med professor Henrik Belfrage, rättspsykiatriska regionkliniken i Sundsvall, tagit initiativ till ett metodutvecklingsarbete med särskild inriktning på brott där stalkning förekommer. Avsikten är att förbättra stödet och hjälpen till brottsoffren genom att vidareutveckla ett instrument för polisiära hot- och riskbedömningar⁹⁶ till att även avse stalkning (direktiv 2004-11-15, dnr POL-480-4624/03).

Projektet inleddes sommaren 2005 inom polismyndigheten i Kalmar län. Avsikten var ursprungligen att även Södertörns polisdistrikt skulle ingå. I Södertörn har dock projektstarten blivit uppskjuten, och arbetet beräknas inledas i början av år 2006.

Projektet är i dag utformat så att polisen i Kalmar vid registreringen av en brottsanmälan också får fylla i om händelsen inrymde beteenden som kan klassificeras som stalkning, det vill säga upprepade fall av ofredande, olaga hot, misshandel och sexualbrott. I dessa fall ska polisen göra en risk- och behovsbedömning enligt en liknande modell som den så kallade SARA-modellen⁹⁷ (denna modell heter SAM-modellen). Bedömningsinstrumentet inrymmer frågor om beteendet, om gärningspersonen och om offrets sårbarhet. På grundval av detta görs en sammanfattande riskbedömning och lämnas förslag till skyddsåtgärder. Samtliga dessa utredningar skickas vidare till professor Henrik Belfrage som är sakkunnig i projektet.

I slutet av november 2005, då projektet pågått ungefär fyra månader, hade 50 anmälningar som klassats som stalkningsärenden utretts enligt SAM-modellen. I stort sett samtliga gällde kvinnor som förföljts av en man som hon tidigare haft en relation till. Hälften av kvinnorna hade tidigare blivit slagna av den anmälda mannen.

Cirka hälften av utredningarna har lett till att offret fått någon form av särskild stödinsats, till exempel en stödperson inom polisen, kontakt med en kvinnojour eller besöksförbud.

Projektet beräknas fortsätta under år 2006. Därefter ska resultaten redovisas i en utvärdering.

⁹⁶ Rikspolisstyrelsens rapport 2005:1.

⁹⁷ SARA är en förkortning av engelskans Spousal Assault Risk Assessment guide. Guiden, eller checklistan, innehåller bland annat uppgifter om tidigare allmän kriminell bakgrund, psykosocial anpassning och tidigare partnervåld.

Referenser

- Arbetskyddsstyrelsens författningssamling 1993:2. *Våld och hot i arbetsmiljön.*
- Arbetskyddsstyrelsens författningssamling 1993:17. *Kränkande särbehandling i arbetslivet.*
- Betänkande 2004/05: JuU 20. *Stalking*
- Brottsförebyggande rådet (2003). *Besöksförbud. En utvärdering av lagen och dess tillämpning.* Rapport 2003:2. Stockholm: Brå. Fritzes.
- Brottsförebyggande rådet (2005). *Nya regler om besöksförbud.* Delrapport. Stockholm: Brå. Fritzes.
- Brottsförebyggande rådet (2005). *Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner. Från trakasserier, hot och våld till amorös infiltration.* Rapport 2005:18. Stockholm: Brå. Fritzes.
- Budd, T. och Mattinson, J. (2000). *The extent and nature of stalking: findings from the 1998 British Crime Survey.* Home Office Research Study 210. London. Home Office Research, Development and Statistics Directorate.
- Coleman, F. L. (1997). Stalking Behavior and the Cycle of Domestic Violence, *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 12, No. 3, June 1997, 420–432.
- Finch, E. (2001). *The Criminalisation of Stalking: constructing the problem and evaluating the solution.* London. Cavendish Publishing Limited.
- Lernestedt, C. (2003). *Kriminalisering – problem och principer.* Göteborg. Iustus förlag.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. och Kalliokoski, A-M. (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning.* Brottsoffermyndigheten, Uppsala universitet. Stockholm: Fritzes.
- Meloy, J. R. och Gothard, S. (1995). Demographic and Clinical Comparison of Obsessional Followers and Offenders With Mental Disorders. *Am J Psychiatry* 152:2. February 1995.
- Meloy, J. R. (1998). *The Psychology of Stalking. Clinical and Forensic Perspectives.* Academic Press.
- Miller, N. och Nugent, H. (2002). *Stalking Laws and Implementation Practices: A National Review for Policymakers and Practitioners (Executive Summary)*
- http://www.mincava.umn.edu/documents/ilj_stalk/iljexecsummary.html
- Motion 2004/05: JuU20. *Förändringar i straff- och processrätten.*
- Mullen, P. E., Pathé, M., Purcell, R. och Stuart, G. W. (1999). Study of Stalkers, *Am J Psychiatry* 156:8, August 1999.
- Mullen, P. E., Pathé, M. och Purcell, R. (2000). *Stalkers and their victims.* Cambridge University Press.
- Proposition 1997/98:55. *Kvinnofrid.*
- Purcell, R., Pathé, M. och Mullen, P. E. (2001). A Study of Women Who Stalk, *Am J Psychiatry* 158:12, December 2001.

- Rikspolisstyrelsen.** (2005). *Polisiära hot- och riskbedömningar. Rikspolisstyrelsens rutiner vid ärenden om våld i nära relationer samt i ärenden om besöksförbud.* Rapport 2005:18. Stockholm: RPS.
- Sinclair, H. C. och Frieze, I. H.** (2000). Initial Courtship Behavior and Stalking: How Should We Draw the Line?, *Violence and Victims*, Vol. 15, No. 1, 2000.
- SOU 1995:60. Kvinnofrid.** Huvudbetänkande av Kvinnovåldskommisionen. Stockholm: Fritzes.
- Tjaden, P. och Thoennes, N.** (1998). Stalking in America: Findings From the National Violence Against Women Survey. *National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention, Research in Brief*, April 1998.

Bilagor

Bilaga 1. Urvalsförfarandet i intervjuundersökningen

Utgångspunkten för urvalet till omfattningsstudien har varit ett riksrepresentativt urval om 1 000 telefonnummer till privatpersoner i åldern 18–79 år. Systematiska nummerserier om sex telefonnummer har sedan skapats från varje nummer i det ursprungliga urvalet. Ett sådant förfarande innebär att det slutliga urvalet telefonnummer innehåller en representativt stor andel hemliga telefonnummer. Då man kan anta att personer med erfarenhet av upprepade trakasserier i större utsträckning har hemligt telefonnummer är det viktigt för undersökningens kvalitet att även sådana nummer kontaktas.

Efter att de 6 000 nya numren tagits fram har det ursprungliga urvalet om 1 000 nummer tagits bort. Urvalet bestod efter detta av 6 000 nummer. Då dessa nummer var konstruerade tillhörde ett okänt antal av dem företag och hushåll utan personer i åldern 18–79 år. Vidare var ett okänt antal nummer ur bruk och saknade abonnent. Därför kompletterades urvalet med en ny nummerserie om 1 000 nummer varje gång 90 procent av urvalets nummer använts. Undersökningen avslutades när intervjuer med 4 000 personer genomförts.

För att säkerställa representativiteten i undersökningen bestämdes kvoter för antalet genomförda intervjuer inom landets län (utifrån SCB:s befolkningsstatistik). När en kvot var fylld stoppades datainsamlingen riktad till det länet.

Inom respektive hushåll eftersöktes den person mellan 18 och 79 år som fyller år närmast. Detta gjordes för att få en ytterligare slumpmässighet vid framtagandet av intervjupersoner.

Intervjuerna genomfördes måndag–torsdag klockan 16–21, fredag klockan 16–20, lördag klockan 11.30–17 och söndag klockan 12–20. Tolv uppringningsförsök under sex separata dagar gjordes innan en person bedömdes vara ej kontaktbar.

Tabell 10. Utfallet av genomförda kontaktförsök i intervjuundersökningen.

	Antal
Personer som intervjuats	4 019
Personer som inte velat bli intervjuade	1 438
Fel nummer (företag, hushåll utan personer i målgruppsålder, nummer utan abonnent etc)	4 648
Personer som varit bortresta, sjuka, eller där språksvårigheter omöjliggjort intervju	90
Hushåll där intervjupersonen inte gått att nå vid något av tolv uppringningsförsök	578
Summa	10 773

MÖJLIGA FELKÄLLOR I INTERVJUUNDERSÖKNINGEN

Det finns ett problem med urvalsförfaranden som det ovan beskrivna där utgångspunkten inte är personer i befolkningen utan telefonnummer i landet. Andelen hushåll i landet som består av en vuxen person, med eller utan barn, är drygt 50 procent. Då andelen vuxna personer i befolkningen som lever i sådana hushåll är ungefär 35 procent kommer de att vara överrepresenterade i undersökningen. Det är inte otänkbart att vissa typer av trakasserier är mer eller mindre vanliga bland personer i ensamhushåll än bland personer som lever i hushåll med andra vuxna. Detta skulle då påverka undersökningens resultat. På vilket sätt och i vilken utsträckning går inte att uttala sig om.

Fördelen med urvalsförfarandet, det vill säga möjligheten att nå personer i landet med hemliga telefonnummer, har bedömts uppväga nackdelen med överrepresentationen av ensamboende.

En ytterligare möjlig felkälla i undersökningen är de personer som inte velat delta. De utgör 26 procent av det totala antalet personer som intervjuarna fått kontakt med. Vilka erfarenheter av upprepade trakasserier de har, går det givetvis inte heller att uttala sig om.

Vid den här typen av undersökningar, där man riktar sig till allmänheten med frågor i ett ämne som kan uppfattas som svårt, måste en svarsfrekvens på 74 procent ändå ses som stabilt nog för att man ska kunna dra slutsatser av materialet.

Bilaga 2. frågeformulär i intervjuundersökningen

I undersökningen definieras upprepade trakasserier som att någon flera gånger blir förföljd eller övervakad av en och samma person, eller flera gånger får oönskade besök, telefonsamtal, brev, e-post, SMS, presenter och liknande av en och samma person.

Har du någon gång blivit utsatt för sådana upprepade trakasserier i någon form?

Hur gammal är du?

Undersökningen handlar alltså om upprepade trakasserier från en och samma person. Om du blivit utsatt för sådana av olika personer så redogör för den senaste personens trakasserier. Då ska jag börja med att ställa ett antal frågor om omfattningen av trakasserierna.

Ungefär för hur länge sedan startade dom?

Har dom upphört?

Ungefär hur lång tid pågick dom?

Om du försöker räkna det totala antalet händelser du blivit utsatt för under tiden för trakasserierna och räknar varje besök, telefonsamtal, SMS, och varje tillfälle då du blivit övervakad eller förföljd som en händelse, är då det totala antalet händelser fler än 50? (Om de inte upphört så räkna händelser fram till i dag)

Hur många händelser rör det sig då ungefär om?

Hur upplevde/upplever du trakasserierna?

Mycket skrämmande
Ganska skrämmande
Inte särskilt skrämmande
Inte alls skrämmande

När det var/varit som värst, ungefär hur ofta skedde/sker trakasserierna?

Flera gånger per dag
Varje dag
Flera gånger i veckan
Varje vecka
Flera gånger i månaden
Varje månad
Mer sällan

Nu övergår jag till att ställa frågor om personen som trakasserade dig och formen för trakasserierna.

Vad har/hade du för relation till personen?

Dåvarande eller tidigare make, hustru eller sambo
Dåvarande eller tidigare flick-/pojkvän eller partner du ej sammanbott med
Förälder/styvförälder, syskon, barn eller annan nära familjemedlem
Annan privat relation - t.ex. vän, bekant, tillfällig sexuell relation, granne, annan släkting än familjemedlem
Dåvarande eller tidigare arbetskollega, studiekamrat eller liknande
Personen fick kontakt med dig på grund av din yrkesutövning (exempelvis kund, besökare, klient, patient)
Personen var för dig obekant

Missbrukade personen alkohol eller andra droger?

Nu kommer ett antal frågor om hur personen trakasserade dig.

Har personen besökt dig i bostaden, på arbetet, i skolan eller på andra ställen där du brukar/brukade befinna dig?

... kontaktat dig per telefon?
... lämnat telefonmeddelanden?
... skickat SMS?
...skickat e-post?
...skickat vykort, brev eller annan post?
... givit dig presenter?
...förstört eller skadat saker som tillhörde dig?
...stulit saker som tillhörde dig?
... följt efter dig utomhus?
... antastat din familj, dina vänner, grannar eller arbetskamrater?
...beställt varor eller tjänster i ditt namn?
... kartlagt ditt liv eller dina vanor?
...spritt rykten om, eller falska anklagelser mot dig?
...kontaktat dig genom andra personer?
...markerat sin närvaro genom att lämna kvar olika saker för att du skulle hitta dem?
...befunnit sig i närheten av din bostad, arbete, skola eller andra ställen där du brukar/brukade befinna dig?

Förutom sakerna jag räknat upp för dig, på vilka andra sätt har personen trakasserat dig?

Har du eller någon närstående till dig blivit utsatt för uttalade, muntliga eller skriftliga, hot om våld av den som trakasserade dig?

Har du eller någon närstående till dig blivit utsatt för våld av den som trakasserade dig?

Har du anmält trakasserierna till polisen?

Ja, en gång
Ja, två till fyra gånger
Ja, fem till tio gånger
Ja, fler än tio gånger
Nej
Vet ej/kommer inte ihåg

Ledde polisanmälan till insatser som förbättrade din situation?

Ja
I viss mån
Nej
Vet ej

Dömdes personen för trakasserierna? Räkna även med så kallat strafföreläggande från åklagaren?

Vet du vilket eller vilka brott han eller hon dömdes för?

Vet du vilken påföljd eller vilket straff personen dömdes till?

Fortsatte trakasserierna under strafftiden?

Varför valde du att inte anmäla trakasserierna till polisen? (Ställs till de som inte anmält)

Vågade inte av rädsla för repressalier
Tyckte inte att trakasserierna var tillräckligt allvarliga
Bedömde inte att trakasserierna var brottsliga
Trodde inte att det skulle leda till någon åtgärd hos polis, åklagare eller domstol
Ville inte få den uppmärksamhet en anmälan skulle leda till
Ville inte att personen skulle råka illa ut
Bedömde att personen ändå inte skulle sluta trakassera
Annat
Vet ej

Har du sökt någon annan hjälp för att trakasserierna ska upphöra, förutom från familj, vänner och bekanta

Sökt hjälp från hälso- och sjukvården

Sökt hjälp från socialtjänsten

Sökt hjälp från min arbetsgivare

Sökt hjälp från ideell stödverksamhet (Brottsofferjour kvinnojour etc)

Inte sökt någon annan hjälp

Annat

Nej

Generellt sett, tycker du att du fått den hjälp du efterfrågat hos de du angav i förra frågan?

I mycket hög utsträckning

I ganska hög utsträckning

I ganska liten utsträckning

I mycket liten eller ingen utsträckning

Vad tror du personen som trakasserade dig hade som främsta målsättning med sitt handlande?

Att hämnas

Att ha kvar eller återuppta ett förhållande

Att förödmjuka eller förolämpa dig

Att få upprättelse

Att inleda en kärleksrelation med dig

Att påverka dig i din yrkesutövning

Annat:

Vet inte

Nu kommer jag att fråga om du vidtagit ett antal olika åtgärder för att trakasserierna ska upphöra.

Har du, p.g.a. de trakasserier du utsatts för, skaffat hemligt telefonnummer?

...bytt bostad?

... bytt arbetsplats?

... flyttat till en annan del av landet?

... skyddade personuppgifter hos skattemyndigheten?

...ansökt om besöksförbud?...fick du besöksförbudet beviljat?

...förändrat rutiner i vardagen? (t ex att inte åka kollektivtrafik eller stanna hemma på kvällarna)

Har du vidtagit någon annan åtgärd än de jag räknade upp?

Har du någon gång varit sjukskriven på grund av trakasserierna?

Det förekommer många olika former av upprepade trakasserier. Vissa kan påverka hela ens tillvaro, medan andra inte får lika allvarliga konsekvenser.

Avslutningsvis undrar jag därför i hur stor utsträckning du anser att de trakasserier du blivit utsatt för generellt har påverkat din tillvaro?

I mycket hög utsträckning

I ganska hög utsträckning

I ganska liten utsträckning

I mycket liten eller ingen utsträckning

Bilaga 3. Tabeller om stalkning i Sverige

Tabell 11. Personer som blivit upprepat trakasserade någon gång i livet respektive under det senaste året i tre större studier. Andel i procent.

	Sverige	England	USA
Trakasserad någon gång	9,9 (18-59 år)	11,8 (16-59 år)	
Någon gång, ganska eller mycket skrämmd	5,9 (18-79 år)		8 (≥18 år)
Någon gång, mycket skrämmd	3 (18-79 år)		5 (≥18 år)
Senaste året	3,6 (18-59 år)	2,9 (16-59 år)	
Senaste året, skrämmande i någon mån	3,3 (18-59 år)	2,6 (16-59 år)	

Tabell 12. Olika typer av trakasserier och hur trakasserier generellt upplevdes, efter typ av relation inom gruppen "Nära relation". Andel i procent.

	Make, maka eller sambo n=390	Flick-/ pojkvän, partner man ej sammanbott med n=43	Förälder/styvförälder, syskon, barn, annan nära familj n=8
Utsatts för skadegörelse	62 (24)	37 (16)	38 (3)
Förföljts utomhus	62 (24)	49 (21)	38 (3)
Fått sitt liv karlagt	72 (28)	58 (25)	25 (2)
Upplevde trakasserier som mycket skrämmande	59 (23)	37 (16)	25 (2)

Tabell 13. Personer som sökt hjälp hos olika hjälpgivare, efter typ av relation mellan offer och gärningsperson. Andel i procent.

	Nära relation n=90	Annan relation n=106	Obekant/ okänd n=108	Samtliga n=304
Sökt hjälp från hälso-/sjukvården	8	9	2	6
Sökt hjälp från socialtjänsten	8	0	1	3
Sökt hjälp från arbetsgivare	2	10	1	4
Sökt hjälp från ideell stödverksamhet	14	2	2	6
Sökt annan hjälp	11	7	3	7
Inte sökt någon hjälp alls	61	73	92	75

Tabell 14. Trakasseriernas generella påverkan på de trakasserades tillvaro, efter typ av relation mellan offer och gärningsperson. Andel i procent.

	Nära relation n=87	Annan relation n=106	Obekant/ okänd n=106	Samtliga n=301
Trakasserierna har generellt påverkat tillvaron i mycket stor utsträckning	45	26	14	27
Trakasserierna har generellt påverkat tillvaron i ganska stor utsträckning	31	28	21	26
Trakasserierna har generellt påverkat tillvaron i ganska liten utsträckning	13	24	34	24
Trakasserierna har generellt påverkat tillvaron i mycket liten/ingen utsträckning	11	22	31	22
Total	100	100	100	100

Bilaga 4. Djupintervjuer

Brå har djupintervjuat tre personer för att få en helhetsbild av hur enskilda stalkningssituationer kan se ut och upplevas av offren.

Brå har valt att endast intervjua personer som har utsatts för stalkning inom ramen för sin yrkessverksamhet. Skälet till detta är främst att denna form av stalkning sedan tidigare är belyst i särskilt liten utsträckning. De tre personerna är inte utvalda för att ge en representativ bild av stalkning inom denna grupp, utan för att ge en mer levande bild av hur långvarig och allvarlig stalkning kan upplevas.

De som intervjuats är en politiker, en handläggare och en journalist. De har alla läst djupintervjuerna om dem, och gett sitt samtycke till publicering.

Djupintervju 1: Inger, politiker, förföljd sedan några år tillbaka

Under sina år som politiker hade Inger (fingerat namn) blivit van vid att hantera människors ibland otyglade ilska över politiska sakfrågor, politik i allmänhet och politiker som grupp och individer. Det var också något som man som politiker fick acceptera, något som så att säga ingick i uppdraget. Så när en politiskt intresserad kommuninvånare hörde av sig allt oftare och blev alltmer aggressiv, dröjde det innan Inger förstod att något var fundamentalt fel.

Det började med att mannen ofta kontaktade Inger för att diskutera politik. Ibland kunde han få ilskeutbrott, kalla henne för ”jävla politiker” och bli generellt hatisk och anklagande. Det var lite obehagligt, men inte mer än så.

Mannen blev dock allt mer närgången och allt oftare aggressiv. Han skrev ilska brev, dök upp på olika platser där Inger brukade vara, väntade ofta på henne vid hennes bostad, och ringde på hemma hos henne för att förhöra sig med hennes man, barn och barnvakt om var hon befann sig och när hon väntades hem. En kväll gick han i berusat tillstånd in i deras olåsta bostad och skrek och var allmänt obehaglig. Detta gjorde till slut att Inger och hennes familj flyttade. Mannen fortsatte att höra av sig, mycket intensivt och aggressivt i perioder, däremellan var det tyst.

Efter ett par år trappades trakasserierna upp. Mannen skrev ofta flera mail per dag, ringde hem till Inger nätterna igenom och beskyllde henne för en mängd olika saker. Han började också hota henne på olika sätt. På olika sätt gjorde han klart att Inger skulle få ”betala” för den förföljelse som han upplevde att samhället utsatte honom för.

FÖRSÖKTE SJÄLV FÅ MANNEN ATT SLUTA

Inger prövade allt hon kunde komma på för att få mannen att sluta. Hon växlade mellan att säga ifrån och uppmana honom att sluta ringa, och att bemöta honom så respektfullt som möjligt för att lugna och avleda honom. ”Jag försökte hantera situationen, men jag misslyckades. Jag ville vara duktig och klara allting själv, till och med när det var uppenbart att jag var jätteskraj”, säger Inger. ”Jag var också fast i en bild av politikerrollen som den som inte går att hota, den som inte är rädd och som inte går att påverka.”

Först när även Ingers man blev hotad polisanmälde hon mannen. Mannen åtalades och dömdes mot sitt nekande för olaga hot och ofredande. Han dömdes till en icke frihetsberövande påföljd.

Mannen fick också besöksförbud mot Inger. Kontaktsökandet fortsatte ändå, men det ändrade karaktär och riktade sig inte längre direkt till henne. ”Han blev smartare”, säger Inger. ”I stället för att skicka brev hem till mig skickade han anonyma brev och kort till min arbetsplats. Det var enskilda brev och kort som inte framstod som allvarliga i sig, eftersom de inte innehöll några hot, men som för mig var mycket allvarliga. Det var hela tiden små incidenter, och hela tiden diskussioner om de var överträdelser av besöksförbudet eller inte.”

Under denna period mådde Inger som sämst. Under ett drygt halvår kunde hon knappt sova, och hon gick ned kraftigt i vikt. Känslan av att alltid vara övervakad och att inte ha någon kontroll över situationen var mycket nedbrytande: ”Det var som om han ständigt ville påminna om att han fanns, att han inte gav upp. Han visste ju hur rädd jag var, för det hade jag berättat i rättegången. Det var bara nya sätt att hålla kvar sin maktposition. Ytterst fanns rädslan för att han skulle omsätta hoten i praktisk handling. Jag tänkte på min familj och barnen.”

Till slut dök mannen upp på ett politiskt möte där Inger talade. Han greps av polis och åtalades senare för överträdelse av besöksförbud. För första gången blev Inger sjukskriven.

Ett tag efter den första rättegången stod mannen inför rätta igen. Några dagar innan skickade han ett brev direkt till Inger och påpekade att han nu lika gärna kunde passa på. Mannen konstaterades vara allvarligt psykiskt störd, och blev än en gång dömd till en icke frihetsberövande påföljd. Inger reagerade starkt: ”Hur kunde han få förstöra livet så mycket och sen få promenera ut som en fri man?”

TRAKASSERIERN UTGÖR INTE BROTT

Det har nu gått en tid sedan den senaste rättegången. Besöksförbudet har ständigt förlängts. Mannen har fortsatt att kontakta Inger på olika indirekta sätt, och Inger fortsätter att meddela åklagaren när mannen har gjort något som skulle kunna vara brottsligt. Hittills har åklagaren bedömt att handlingarna bara utgör grund för att meddela förlängt besöksförbud.

Inger upplever att hon har hamnat i en juridisk gråzon. Mannens enskilda handlingar betraktas inte som brottsliga, men för henne – sedda i sitt sammanhang – är de mycket skrämmande. Mannen gör sig hela tiden påmind, och för Inger är det alldeles uppenbart att hans syfte är att trakassera henne och påminna om att han finns och inte ger upp.

Inger tänker ibland att det inte är någon idé att meddela åklagaren eller polisanmäla eftersom det ändå inte kommer att räcka för ett åtal. Men hon behöver besöksförbudet. Mannen kontaktar henne trots allt inte i hemmet längre, och inte heller direkt på arbetsplatsen.

Inger har engagerade säkerhetsansvariga som hjälper henne med säkerhetsåtgärder. Och hon har haft någon att prata med om rädslan och besvikelsen över att förföljelsen inte tycks upphöra. ”Säkerhetsrutinerna från polisen och säkerhetsansvariga är väldigt viktiga för att skapa en känsla av trygghet och för att själv vara medveten om sin egen roll med rutiner med mera”, säger Inger.

”Det är otroligt viktigt att de som vet och kan bedöma situationen utifrån sin professionella roll, också tar det fulla ansvaret för vad man ska göra – och lyfter ansvaret från en själv. För det räcker med det som man redan har.”

ÖNSKAR ATT HON FÅTT INFORMATION TIDIGARE

Ingers kontakt med rättsväsendet har mestadels varit bra, även om hon har upplevt brister. Hennes synpunkter kan sammanfattas i följande punkter:

- Bristande information om företeelsen.
Inger önskar att hon tidigare fått veta vad hon var utsatt för, att det handlar om ett beteende där det utmärkande är sekvensen av händelser, inte de enskilda händelserna i sig.
- Bristande information om egna insatser.
Inger önskar att hon tidigare fått veta hur hon skulle hantera mannen – att ”det dumaste man kan göra är att bemöta”, utan att man i stället ”bör ignorera och inte svara alls”.
- För många inblandade.
Inger önskar att hon hade en enda stödperson, som i sin tur skötte kontakterna med andra inblandade. Hon har ibland känt det som att hon har huvudansvaret för att se till att saker blir gjorda.
- Ingreppet mot gärningspersonen.
Inger anser att påföljderna mot mannen långtifrån speglar de omfattande konsekvenser som gärningarna har fått för hennes och hela familjens liv.
- Avsaknad av psykologiska stödsamtal.
Inger skulle ha behövt någon att prata med, framförallt under den svåra tiden mellan polisanmälan och rättegången.

”Det är märkligt, men man lär sig leva med det här. Det innebär inte att man accepterar det eller tolererar det, men man lär sig leva med det”, säger

Inger. ”Omgivningens stöd är mycket viktigt. Men kunskaperna är låga om vad detta är och hur mycket det kan påverka en människas liv. Jag har haft turen att hitta någon att prata med som har kunnat ge stöd.”

(Berättat för Brå i november 2005)

Djupintervju 2: Sophie, handläggare, trakasserad på Internet sedan några år tillbaka

För några år sedan bestämde sig Sophie (fingerat namn) för att se vad som fanns skrivet om henne på Internet. Hon skrev in sitt namn på sökmotorn, och förväntade sig ett fåtal träffar som främst hade koppling till hennes arbete. Sökresultatet blev en chock. På webbplats efter webbplats, i s.k. gästböcker, omnämndes hon som en person som erbjöd olika sexuella tjänster. En släkting till henne uppgavs vara hallick, och vissa platser där Sophie brukade vistas utpekades som de platser på vilka tjänsterna skulle utföras. Sophie själv beskrevs utförligt med namn, hemadress, arbetsplats, telefonnummer och mailadresser.

Sophie misstänkte snart en klient som hon och flera av hennes kolleger hade haft kontakt med några år tidigare. Mannen hade känt sig felbehandlad och uppträtt aggressivt mot de inblandade. Mannens sätt att skriva på var i det närmaste identiskt med texterna på Internet. Misstankarna stärktes av att även kollegerna som hade haft kontakt med mannen var omskrivna. Sophie polisanmälde skriverierna och berättade om sina misstankar.

Därefter har trakasserier på Internet ständigt ökat. En sökning på Sophies namn ger i dag över 1 000 träffar, nästan uteslutande sexuella och rasistiska trakasserier. På ett grovt sätt beskrivs hur hennes kropp ser ut och vilka sexuella tjänster hon utför. Hon utpekades också som försäljare av grovt pornografiskt material och bedrivare av koppleriverksamhet.

FAMILJ, SLÄKT OCH KOLLEGER TRAKASSERAS OCKSÅ

Gärningspersonen har genom åren kartlagt Sophies liv och tagit reda på var hon bor, var hon arbetar, när hon har bytt arbete, vilka telefonnummer och mailadresser hon har hemma och på arbetet, och vilka personer som är hennes närmaste familj, släkt, vänner, kolleger med mera. Genom att ta sig in i hennes webbmail-konto har gärningspersonen också fått tag på mailadresser till hennes vänner. Alla uppgifter har lagts ut på Internet.

I webbplatsernas gästböcker är även Sophies familjemedlemmar, släktingar, vänner och kolleger omskrivna på ett kränkande sätt, liksom hennes mans familjemedlemmar, släktingar och kolleger. Även Sophies kolleger som tidigare haft kontakt med mannen är drabbade.

Sophie tycks vara värst utsatt av alla. Utöver att ständigt förekomma i en mängd kränkande sammanhang på Internet har Sophie och hennes man tagit emot ett antal telefonsamtal och mail från personer som varit intresserade av Sophies påstådda sexuella tjänster. Antalet skulle med all säkerhet ha varit betydligt högre om inte Sophie hade vidtagit flera åtgärder som minskat möjligheterna att få kontakt med henne. Hon har till exempel flyttat, skaffat nytt hemligt telefonnummer, avidentifierat sina mailadresser, och skaffat skyddade personuppgifter.

Gärningspersonen har aldrig hotat Sophie – inte heller ringt henne, skrivit eller på något annat sätt försökt kontakta henne. Inte desto mindre har hon under de senaste åren levt med en rädsla som pendlar mellan att vara ganska och mycket stark. Rädslan handlar både om hennes egen och hennes familjs säkerhet: ”Det finns hela tiden en rädsla när jag har någon som förföljer mig och min familj på det sättet. Det är ett virtuellt hot i stor utsträckning – än så länge. Men jag funderar hela tiden på vad som är hans nästa drag, och vad han kan göra vid ett eventuellt polisingripande”.

Rädslan för att gärningspersonen ska få reda på var familjen bor och vistas i dag sätter konkreta spår i vardagen för hela familjen. Tillvaron präglas av ständig försiktighet och löpande säkerhetsåtgärder.

Känslan av kränkning är också svår att bära för Sophie. Det är kränkande att veta att påhittade sexuella historier cirkulerar på Internet, att veta att andra läser dem och kanske tror på dem, och att bli inkallad till chefen för att en utomstående har läst vad som står. Men mest kränkande för Sophie är att känna att hon inte blir tagen på allvar, inte ens av polisen.

När Sophie hade vetat om trakasserierna i cirka ett år, och hennes tredje polisanmälan lagts till handlingarna, fick hennes arbetsgivare nog. Säkerhetschefen gav polisen en egen omfattande utredning som innehöll kompletterande uppgifter som tydligt pekade mot den misstänkte gärningspersonen. Först då tog polisutredningen fart. Men när ett polisingripande mot den misstänkte gärningspersonen stod för dörren avstannade utredningen. Den kom igång senare, men mannen är fortfarande inte gripen.

SÄKERHETSCHEFEN HAR VARIT TILL STOR HJÄLP

Sophie är mycket nöjd med den hjälp som hon har fått genom sitt arbete. Säkerhetschefen har, utöver att göra en egen utredning, till exempel vidtagit säkerhetsåtgärder vad gäller Sophies mailadress och telefonnummer, informerat om hur hon ska hantera sina personuppgifter i olika arbetsdokument, hjälpt till med kontakter med polisen, och ringt runt till olika organisationer som tillhandahåller gästböcker och bett dem att ta bort skrifterna.

Sophies kritik mot hur polisen har agerat i hennes ärende är däremot massiv, både vad gäller resultatet och själva handläggningen. De upprepade polisanmälningar som Sophie har gjort (vissa tillsammans med

arbetsgivaren) har inte lett till några insatser som förbättrat hennes situation. Om hon betygsätter sin nöjdhet med polisens handläggning utifrån en tiogradig skala, där siffran tio är mycket nöjd och siffran ett är mycket missnöjd, blir betyget två.

Sophies kritik mot polisen berör till exempel följande områden:

- Osäkerhet om brottsrubriceringen.
Enligt Sophie verkar inte polisen veta vilket eller vilka brott som hon utsätts för: ”Det har rubricerats olika beroende på vem jag har pratat med, till exempel sexuella ofredanden, hot och förolämpning. Jag har själv behövt rubricera och bedöma vad det ska kallas.”
- Bristande kunskap om trakasserier på Internet.
Sophie anser att polisen har bristande kunskaper om hur Internet fungerar. Hon anser också att det saknas kunskap om att de trakasserier hon utsätts för är ständigt pågående, att det handlar om information som hela tiden finns tillgänglig och kan läsas när som helst av vem som helst.
- Bristande kunskap om förföljelsebrott.
De frågor som Sophie har fått av polisen tyder enligt henne på bristande kunskap om vad som utmärker förföljelsebrott och hur den långvariga utsattheten påverkar de som drabbas. Sophies bild är att förhören har genomförts som om det handlade om enskilda händelser som går att separera och redogöra för i detalj: ”Man måste ha kunskap om och förståelse för att det är ett förlopp, och intervjua på ett sätt som är anpassat efter förloppet, även om man ska utreda enskilda anmälningar. Man måste anpassa intervjumetodiken.”
- Bristande bemötande.
Sophie tycker inte att polisen verkat verkat ta hennes situation på allvar. Under de gångna åren har hon ”ringt och tjatat” för att man ska agera i hennes ärende, ta emot hennes polisanmälningar per telefon, skicka henne en kopia av förhørsprotokollet med mera. Vissa enskilda poliser har också brustit i förståelse och respekt.

Sophie hoppas på att polisens gripande av gärningspersonen inte är alltför avlägset – framförallt för att hon vill få ett slut på trakasserierna, men också för att slippa göra fler polisanmälningar: ”Det är kränkande att berätta varje gång för någon som inte förstår, att vara tvungen att berätta allt igen och koppla ihop det till de andra anmälningarna. Jag borde ha anmält varje gång det stått något nytt eller någon kontaktat mig på grund av skrivierna, men jag har inte orkat. Och så vet man ändå att det inte händer så mycket.”

(Berättat för Brå i november 2005)

Djupintervju 3: Peter, journalist, får anonyma hotbrev sedan några år tillbaka

För några år sen fick journalisten Peter (fingerat namn) ett anonymt, handskrivet brev till sin arbetsplats. Brevet var kort, välformulerat och prydligt skrivet. På ett ”kyligt sätt” meddelade brevskrivaren att han – eller hon – skulle döda Peter och Peters barn. Peter befann sig i ett chocktillstånd resten av dagen.

Under månaden därefter kom ett anonymt hotbrev i veckan. Därefter var det tyst i några månader innan ytterligare ett par brev kom till arbetsplatsen. I ett av breven upplyste brevskrivaren Peter om att han snart skulle få se ett barn dö. I ett par andra brev, som kom i kölvattnet efter händelserna i USA där mjältbrandsbakterier skickats med posten, fanns ett vitt pulver. Under denna period befann sig Peter i ett mer eller mindre konstant tillstånd av stark rädsla för sin egen och sin familjs säkerhet. Först när hoten mot familjen upphörde började rädslan mattas av något.

HOTEN HAR ÄNDRAT KARAKTÄR

Brevskrivaren, som stört sig på Peters sätt att utföra sitt arbete, har fortsatt att skriva till arbetsplatsen. Det kan gå månader mellan breven, vid ett tillfälle till och med något år, men breven fortsätter att komma – ofta i samband med att Peter eller Peters arbetsplats uppmärksammas i andra medier. Brevens karaktär har ändrats efterhand och blivit ”mer beräknande”, som Peter uttrycker det. Innehållet har blivit allt kortare och de uttalade hoten har ersatts av mer förtäckta hot.

Brevskrivaren har också skrivit till och kritiserat andra personer på Peters arbetsplats, men breven har aldrig innehållit några hot. Peter vet inte varför just han har blivit föremål för, som han uppfattar det, brevskrivarens önskan att förödmjuka honom och påverka hans yrkesutövning. Han har funderat mycket på varför, liksom på vem brevskrivaren kan vara. Utifrån breven har han skapat sig en bild av personen – en bild som kanske inte alls stämmer, men som ändå känns bra att ha när situationen i övrigt är oviss.

Peter har tagit emot många anonyma brev. Varje brev har polisanmälts. Polisen, som har rubricerat fallen som olaga hot, har försökt identifiera gärningspersonen med hjälp av fingeravtryck, salivprov, gärningsmannaprofil med mera, men utan att lyckas.

Peter har hela tiden fortsatt att arbeta. Att sjukskriva sig eller byta arbete har varit otänkbart – det skulle kännas som att ge upp, kasta bort allt han kämpat för i så många år och låta brevskrivaren vinna. Men hade det inte varit för hans engagerade arbetsgivare skulle han ha ”spruckit och gått sönder”, som han uttrycker det. Arbetsgivaren har till exempel hjälpt till med poliskontakter, ordnat kontakt med en expert på stalkning, byggt upp sä-

kerhetsrutiner på arbetsplatsen för att i möjligaste mån skona Peter från breven, bekostat terapi och ordnat med livvaktsskydd vid ett par tillfällen.

KÄNSLA AV OVISSHET OCH VANMAKT

Det har nu gått flera år sedan det första brevet. Den långa tiden har inneburit en stark psykisk påfrestning. ”Rädslan för att bli ihjälslagen finns inte längre. Själva grejen är att det fortsätter. Det finns inget slut. Det maler hela tiden i bakhuvudet”, säger Peter. En av de svåraste känslorna är ovissheten – att inte veta vem brevskrivaren är och varför personen gör som han eller hon gör, att inte veta när och om nästa brev kommer, och om det någonsin kommer att ta slut. Känslan av vanmakt är också stark – att inte kunna göra något för att få slut på den situation som förpestar hans tillvaro. Peter lever hela tiden med en förhöjd stressnivå som gör att han är mer känslig även för andra typer av störningar. Han är mer lättirriterad än tidigare, och även små motgångar och problem kan upplevas som väldigt stora. ”Glaset är hela tiden halvfullt”, som han uttrycker det.

Trots att polisen har meddelat Peter att hotbilden mot honom i dag bedöms som låg, har Peter svårt att känna någon större tilltro till bedömningen. Oron för den anonyma brevskrivaren gör att han ständigt är vaksam och beredd att försvara sig när han är utomhus.

Genom åren har han vidtagit flera säkerhetsåtgärder hemma – inte bara för att öka känslan av trygghet, utan även för att på något sätt kunna göra något konkret i sin i övrigt maktlösa situation. Han har till exempel skaffat hemligt telefonnummer och nummerpresentatör, och ringer alltid upp telefonnummer som han inte känner igen. Han låter sällan sitt barn öppna ytterdörren eller lyfta på brevlådslocket. Han har byggt ett högt staket runt tomtens och har tagit upp ytterligare en dörr i garaget för att kunna använda som eventuell flyktväg.

POLISEN SAKNAR KUNSKAP OM FÖRFÖLJELSE

Kontakten med polisen upplever Peter som blandad. Till en början kände han att han inte blev tagen på allvar, och de första råden om hur han skulle agera utifrån hotbilden kändes inte alls anpassade till honom och hans situation. Därefter har han tydligt känt att polisen har brytt sig om honom, men också att det saknats tid, kunskap och andra resurser för att hantera den här typen av fall. Han har fått en hel del, i hans tycke, konstiga frågor som tyder på att man inte någon insikt om vad det innebär att vara utsatt för den här typen av förföljelse. Det är som om polisen inte förstår att den ”psykiska påfrestningen och smärtan är väldigt stor när det pågår under lång tid”. Peter önskar att han hade fått mer konkret hjälp att hantera sin situation, till exempel akut stödsamtal i nära anslutning till första polisanmälan, möjlighet att delta i stödgrupper med andra förföljda personer, och verktyg för hur han och arbetsgivaren kunde agera på arbetsplatsen.

Ibland önskar nästan Peter att brevskrivaren skulle slå ner honom i stället för att skicka anonyma brev. Då skulle han åtminstone ha något konkret att visa upp för polisen – och polisens möjligheter att gripa personen skulle öka. Peters hopp står till att brevskrivaren snart gör ett misstag och avslöjar sig: ”Fram till dess kommer det nog alltid att ringa en varningsklocka när det ligger ett vitt handskrivet brev i mitt postfack”.

(Berättat för Brå i oktober 2005)

English summary

Stalking in Sweden. Prevalence and measures

Authors: Anna Mia Dovelius, Stina Holmberg and Jonas Öberg

Published by:

National Council for Crime Prevention (Brå)
P.O.Box 1386, SE-111 93 Stockholm, Sweden

Reference:

Report 2006: 3
ISSN 1100-6676, ISBN 91-38-32255-2

Available in Swedish from:

Fritzes kundservice, SE-106 47 Stockholm, Sweden

In June of 2005 the Swedish National Council for Crime Prevention (Brottsförebyggande rådet – Brå) was commissioned by the Swedish Government to produce a knowledge base relating to the phenomenon known as stalking, i.e. where one person is repeatedly harassed by another individual.

TWO LARGE NON-SWEDISH STUDIES

To date, two large-scale studies of the prevalence of this phenomenon have been produced, the one in the USA, and the other in England and Wales. The American study was conducted in 1995 and 1996, and found that five per cent of the population had been exposed to stalking at some point in their lives. The point of departure for the definition of stalking employed in this study was that the victim had to have been harassed by the same person on at least two occasions and to have been very scared or frightened that they would be subjected to physical violence.

The English study was conducted in 1998. This study showed that twelve per cent of the population had at some point in their lives been exposed to “repeated and unwanted attention”. The larger proportion found to have been exposed to stalking in this study is due to the employment of this much broader definition of the phenomenon.

In the American study, almost 80 per cent of the victims were women, with women accounting for two-thirds of the victims in the English study.

Further, the American study found that the majority of the victims had been in some form of relationship with the perpetrator, or knew him/her for some other reason. Almost 60 per cent of the women exposed to stalking had been so exposed by a man with whom they had been involved in a relationship. Over 80 per cent of these had also been exposed to physical assaults at the hands of this man. Twenty-three per cent of the women and

36 per cent of the men had been stalked by someone otherwise unknown to them.

The proportion of victims who had previously been involved in relationships with the perpetrator was somewhat smaller in the English study.

ONE SWEDISH STUDY

Within the framework of the National Council's commission, a prevalence study has been conducted, in which a random sample of slightly over 4,000 individuals, drawn from among those members of the population aged between 18 and 79, were interviewed over the telephone. Nine per cent of the respondents in the study reported having been subjected to repeated incidents of harassment by the same individual at some point in their lives. Looking instead to the proportion reporting exposure over the course of the past year, this figure comprised a total of 2.9 per cent of those interviewed (4.0 per cent of the women and 1.6 per cent of the men).

There is no generally accepted definition of stalking, and as the review of the two non-Swedish studies showed, the results are affected by the nature of the definition employed. The approach used in the National Council's prevalence study was therefore to initially employ as broad a definition as possible, and at the same time make it possible to introduce limitations that would allow for comparisons with other studies.

In the Swedish study, two-thirds of the victims were acquainted in one way or another with the perpetrator. In a quarter of the cases, the perpetrator was a current or former partner, and in almost a quarter of the cases, there was another type of private relationship between the victim and perpetrator such as that of friends, acquaintances, neighbours, a casual sexual relationship or similar. Other examples include colleagues or fellow-students, or individuals the victim had come into contact with in the course of their work. Approximately one-third of those interviewed reported that they had been harassed by someone who was not known to them, or that they had no idea who was responsible for the harassment.

Further, the Swedish study also shows that the closer the relationship, the more serious the harassments. Slightly over half of those harassed by a former partner or family member have been subjected to acts of violence, whereas this is relatively unusual among those who have been harassed by someone with whom they were not acquainted, and those who did not know who it was that had harassed them. Threats of violence, or cases where the perpetrator has physically sought out or persecuted the victim are also more common the closer the relationship between victim and perpetrator.

This also means that victims who have a close relationship with the perpetrator experience the harassment as frightening to a greater extent than others. Further, they more often report that the harassment has affected their lives to a major extent, and that they have been forced to take sick leave as a result of this harassment.

Slightly under one-third of those exposed to this form of crime had filed a police report. The most common reason given for not reporting the incidents was that the respondent felt that the harassments were not of a suffi-

ciently serious nature. Among those harassed by a former partner or by a family member, however, it was as common to reply that they did not dare report the matter to the police for fear of reprisals.

One-fifth of those cases where a police report was filed resulted in the perpetrator receiving some form of sanction. In those cases where a perpetrator was convicted, the offences in question were commonly recorded as incidents of assault or threatening behaviour. Conditional sentences and prison terms constitute the sanctions usually imposed.

The fact that only two per cent of those included in the study had been exposed over the past twelve months to repeated harassments that they perceived as either quite or very frightening means that the probability of being exposed to this form of crime is low. In terms of the population as a whole, however, it means that between 105,000 and 165,000 persons per year experience repeated harassment of this kind.

QUESTIONNAIRE TO MEMBERS OF PARLIAMENT, PROSECUTORS AND PSYCHIATRISTS

It is reasonable to assume that certain professional groups are exposed to stalking to a particularly high degree, as a result of high levels of exposure in the media, for example, or because they make decisions in the course of their work that may have a negative effect on others. In order to produce a better picture of work-related stalking, the National Council therefore sent information about an internet questionnaire on repeated harassment to all Members of Parliament, prosecutors and members of the Swedish Society of Psychiatrists (Svenska psykiatriska föreningen). Individuals with personal experience of such harassment were asked in this questionnaire to describe these experiences.

A total of 188 persons completed the questionnaire. The study does not however provide an answer to the question of how common it is for Members of Parliament, prosecutors and psychiatrists to be exposed to repeated harassment. The objective has been purely that of developing a picture of the forms such harassments might take within these occupational groups. A prevalence study would make very different demands in terms of the time involved, and such demands could not be met within the framework of the National Council's commission.

The questionnaire responses show that virtually all those exposed to repeated harassment have been contacted by telephone, email, or by letter. In one-third of cases, the person had also been physically followed or watched. Almost six of ten had received threats of violence, but it was unusual for these threats to have been realised.

Two of three respondents reported that they had been quite frightened or very frightened by the harassment to which they had been exposed. It was substantially more common for these individuals to have been exposed to physical persecution and threats of violence.

When the three occupational groups are compared, it is more common for prosecutors and psychiatrists to be exposed to harassment that is perceived as frightening. The harassment experienced by these groups also involved threats of violence to a greater extent than that experienced by Members of Parliament.

Approximately four out of ten respondents had reported the incidents to the police. Doing so was somewhat more common among those who had perceived the harassment as quite frightening or very frightening.

Of those who reported the incidents to the police, slightly under half felt that the situation had subsequently improved, at least to some degree. The proportion who felt that the situation had improved was somewhat larger among the prosecutors than it was among the other two groups.

To the extent that the respondents had sought help, they had sought it from their employer. The majority of those who did so were satisfied with the help they had received. There is a difference in this regard between the different occupational groups; a larger proportion of Members of Parliament and prosecutors were satisfied with their employers than of psychiatrists.

LEGISLATION AGAINST STALKING IN OTHER COUNTRIES

Within the framework of the government commission, the National Council has conducted a comprehensive review of the legislation in countries that have special laws against stalking. Such legislation has existed for ten years in all the states of the USA. Canada, England and Wales, and Australia also have laws against stalking.

Common to the legislation of these countries is the fact that the behaviour must be repeated, which is often defined as involving at least two incidents. The legislation differs, however, as regards the requirements for intent on the part of the perpetrator and the reaction of the victim. In general, the lower the requirements for intent on the part of the perpetrator, the higher the requirements that the victim is to have been frightened by the harassments.

The severity of the sanctions that can be imposed for stalking varies. The majority of the laws are formulated in such a way that there is a minor offence with a less severe sanction, and a more serious offence associated with a more severe sanction.

THE APPLICATION OF LEGISLATION IN OTHER COUNTRIES

In the English prevalence study, an attempt was made to estimate the number of persons who filed a police report in 1998 stating that they had been exposed to stalking.⁴ A comparison with the number convicted the same year showed that just under one per cent of those reported were convicted for these offences.

One explanation for the small proportion of reports that result in convictions, as emphasised by Emily Finch, author of the book "The Criminalisation of Stalking", is that the police act as "gate keepers" by not allowing the cases to proceed further in the justice system when these cases are assessed as not being worthy of an intervention.

There are also large regional variations in England and Wales as regards the proportion of reported cases of stalking that result in prosecutions. This has led the Home Office to initiate research into different ways of dealing with stalking cases.